

***Copyright* Stefan E. Boiadjev, PhD**
© 2018

19. Механизъм на нуклеофилно присъединяване (A_N) към алдехид или кетон. Примери за присъединяване на вода, алкохол, алкилортоформиат, тиол, натриев хидрогенсулфит, амоняк и амини, хидразини, карбаниони, цианид. Алдолна кондензация. Бензоинова кондензация. Реакция на Витиг. Реакция на Перкин. Редукция: с метални хидриди, по Волф-Кижнер, по Меервайн-Пондорф-Верлей, с алуминиев алкоксид. Реакция на Каницаро.

Електронната структура на карбонилната група, $>C=O$, определя нейната изобилна реакционна способност. Основната и най-характерна реакция за алдехиди и кетони е присъединяването по нуклеофилен механизъм, A_N .

Характеристики на нуклеофилно присъединяване към алдеhid и кетон

В нуклеофилното присъединяване, A_N , един нуклеофил, **Nu**, се свързва с електрофилния въглерод на карбонилната група. Тъй като **Nu** използва една електронна двойка за образуване на новата връзка, двойка e^- от двойната C=O връзка трябва да се изместят към електроотрицателния O атом. Той присъединява електрофила **E**.

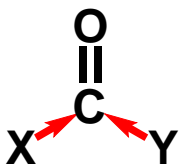
Карбонилният въглерод се рехибридизира от sp^2 (планарен) до sp^3 (тетраедричен) в продукта.

Характеристиките на реакцията зависят най-общо от:

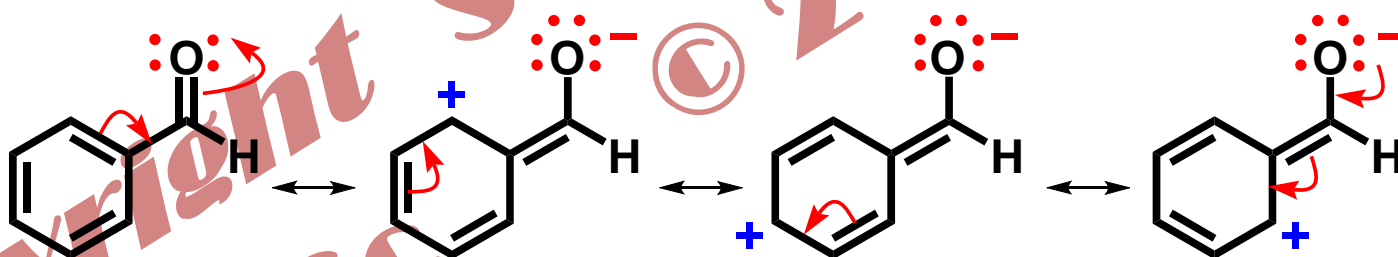
- ✓ природата на карбонилното съединение;
- ✓ вида и характера на нуклеофила, **Nu**;
- ✓ вида и характера на електрофила, **E**.

✓ **Реакционна способност на карбонилното съединение**

Колкото по-голям е частичният положителен заряд върху карбонилния въглерод, толкова по-реактивно е карбонилното съединение. Този заряд се модулира от електронните ефекти на заместителите X и Y.

Алкиловите групи са електронодонорни, с положителен индукционен ефект, **+ I**. Ариловите групи също имат **+ I** ефект, но те са спрегнати с π -системата на карбонилната група и влияят чрез делокализациянен ефект, **+ M**. Този ефект на спрежение се изразява с:

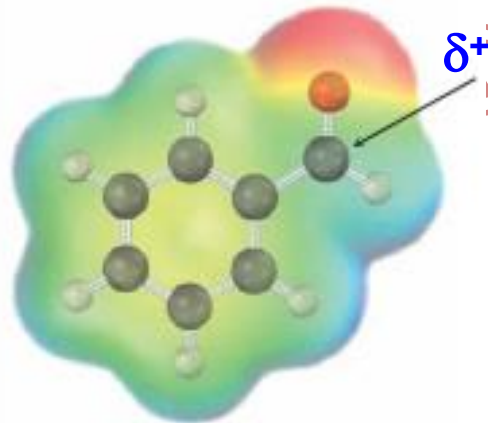
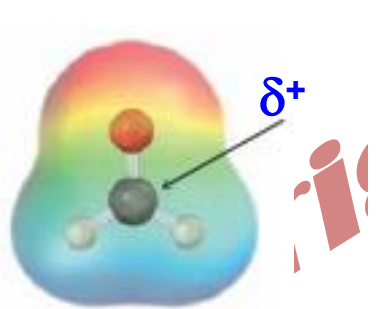
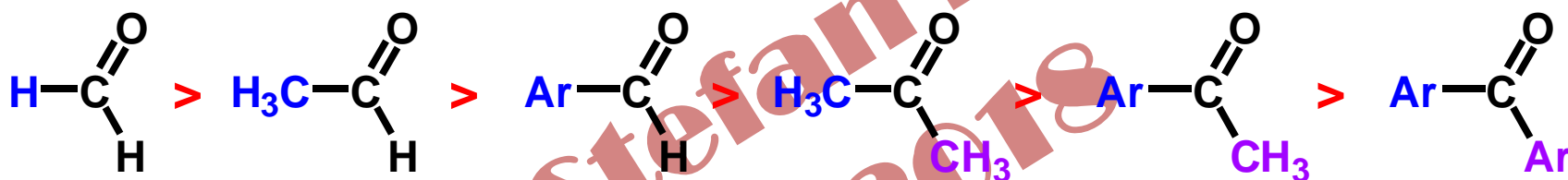

+ M ефект в ароматен алдехид или кетон

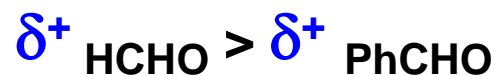
Следователно (1), **алкиловите и арилови групи намаляват δ^+ и в резултат, кетоните са с по-ниска реактивност от алдехидите, защото в алдехидите има само една R група, а в кетони – две.**

(2) Ефектът на спрежение, $+M$, е по-ефективен от $+I$ ефекта; $+M_{Ar} > +I_{Alk}$. Затова ариловите заместители намаляват повече δ^+ . Следва, че един алифатен алдехид е по-реактивен от съответен ароматен алдехид и алифатен кетон е по-реактивен отколкото съответен ароматен кетон.

Най-общо редът на реакционна активност в A_N дължащ се на електронни ефекти е:

Според електростатичния потенциал, δ^+ в син цвят, карбонилният С в бензалдехида не е толкова лишен от електронна плътност колкото в HCHO ;

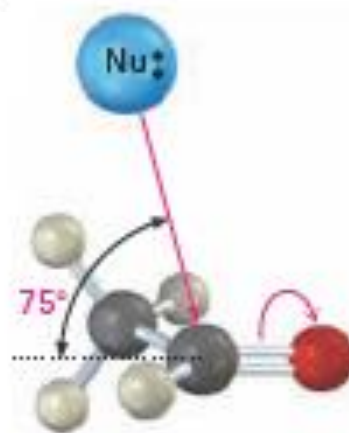
CONF
PhD,

Наличието на повече на брой алкилови или арилови групи на съседен на C=O α -въглерод намалява още повече реактивността. В по-заместени карбонилни съединения, особено в тези с повече разклонения, важна роля придобива **пространственият фактор**.

Нуклеофилът никога не атакува C=O групата в равнината на σ -връзките или близо до нея защото ще срещне нехните заместители. Подходът на **Nu** е под ъгъл 60-70° спрямо равнината на C=O.

Нуклеофилното присъединяване към стерично по-малко запрещения ацеталдехид е улеснено в сравнение с по-запрещения пространствено ацетон.

Преходното състояние водещо до тетраедричен интермедиат е по-малко стерично претрупано и е с по-ниска енергия за един алдехид в сравнение с това за един кетон.

ацеталдехид

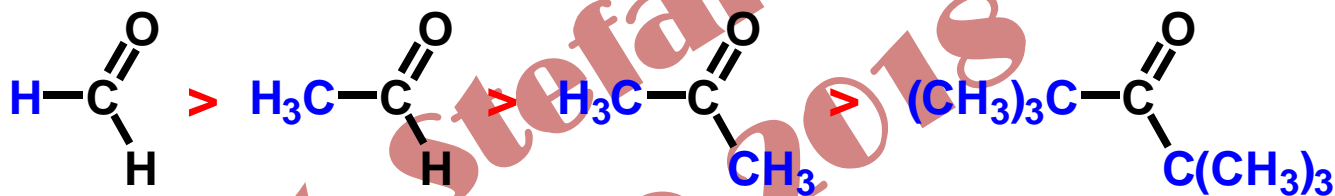

ацетон

(3) Алдехидите са по-реактивни от подобни по структура кетони поради по-малко пространствено пречене в алдехидите.

Допълнителни заместители на α -въглерода във веригата намаляват още повече реактантността поради нараснало стерично пречене.

Редът на реакционна активност в A_N дължащ се на пространствен ефект е:

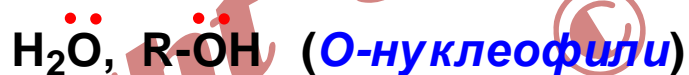

✓ Вид и характер на нуклеофила, Nu;

Най-общото разделяне на нуклеофилите е на неутрални и отрицателно заредени частици.

С цел по-прецизно изясняване на разновидностите в механизма на A_N е удачно нуклеофилите да се групират според техните характеристики:

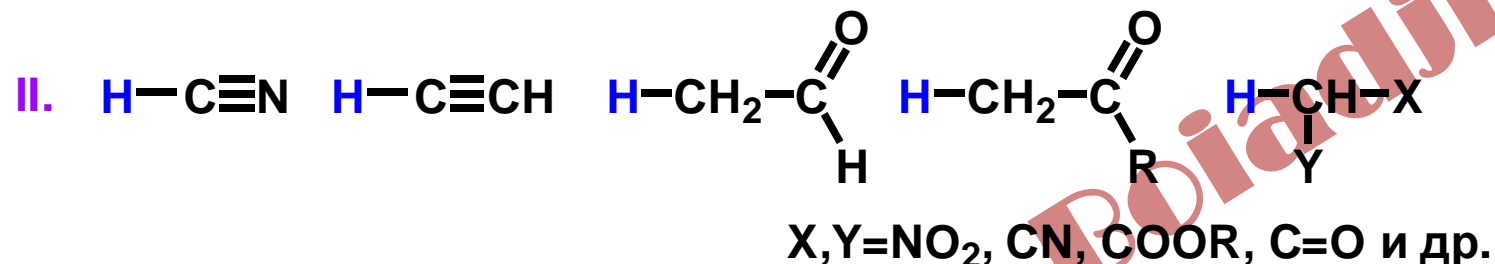
1) водородсъдържащи съединения, които могат да атакуват като неутрални молекули или като аниони, след дисоциация на H^+ .

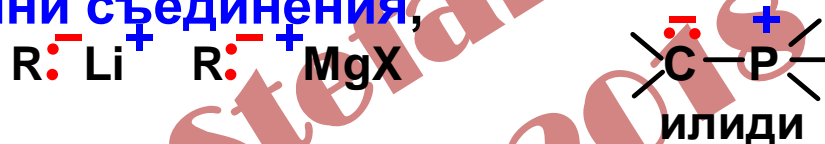
(съкращения на азотен, кислороден, серен нуклеофил)

2) карбанионни нуклеофили, Nu^- . Те са или C-H киселини, които се депротонират от силна основа – протоноакцептор,

или съединения с карбанионен фрагмент, като **органометални съединения**,

илиди и др.

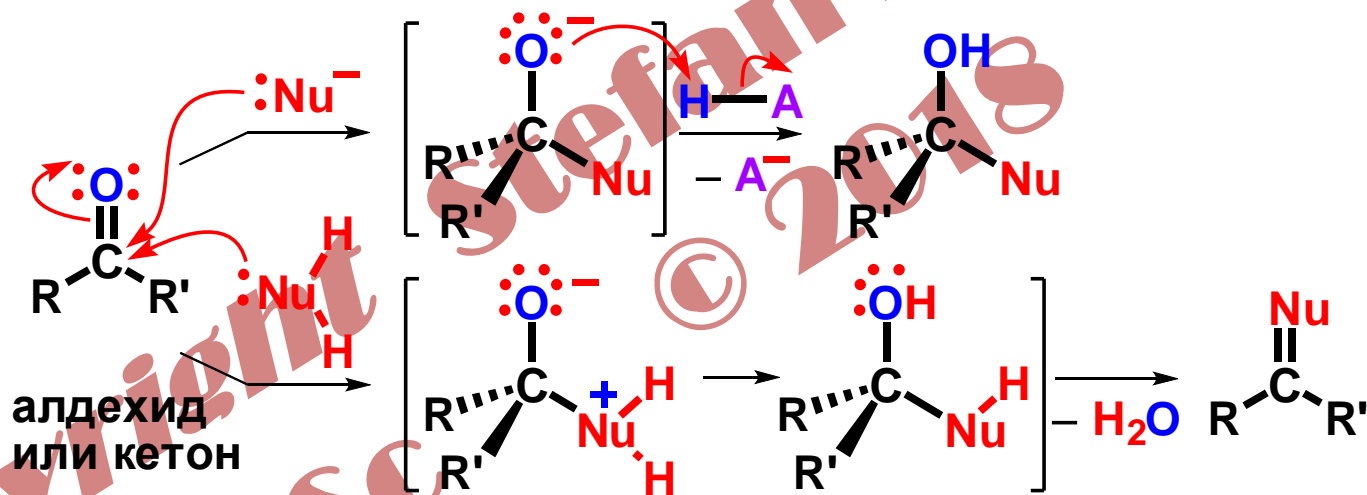
3) реагенти присъединяващи хидриден йон

Механизъм на нуклеофилно присъединяване

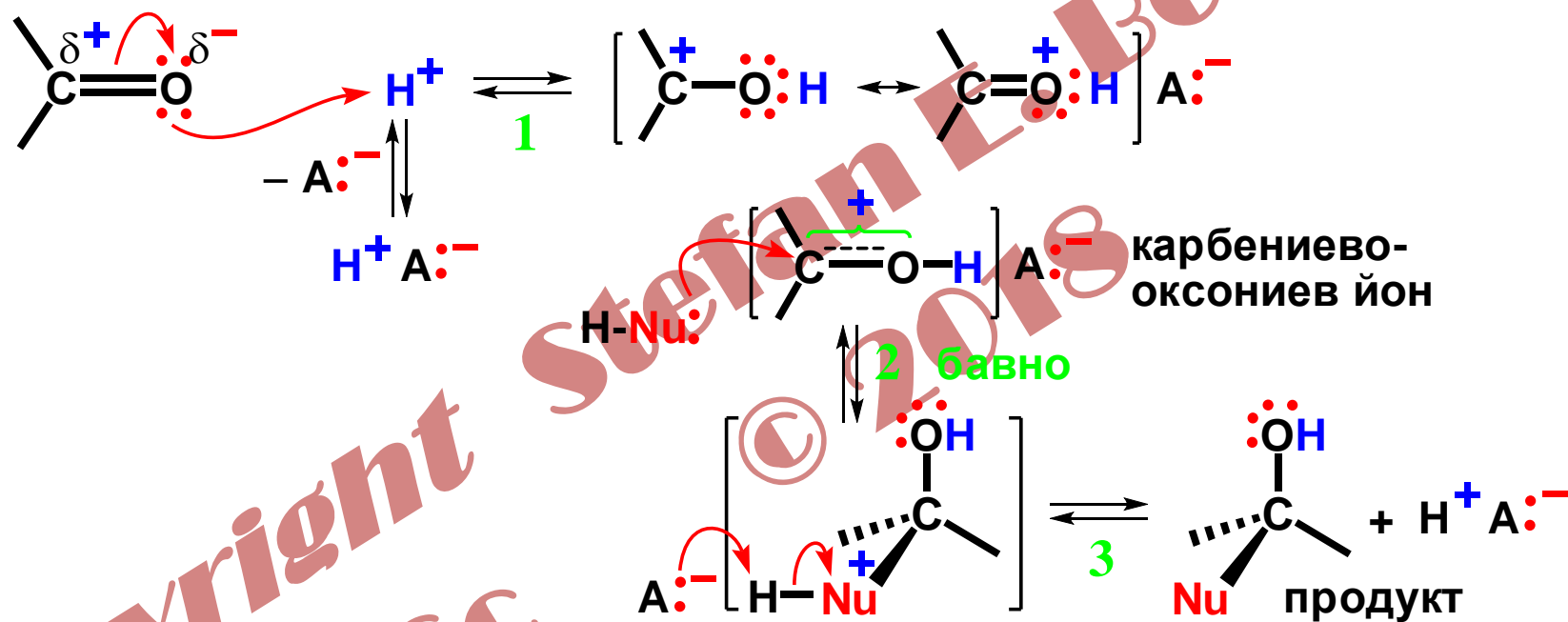
Нуклеофилното присъединяване към алдехиди и кетони има две основни вариации:

- ❖ Междинно формираният тетраедричен алкоксиден интермедиат се протонира от вода или киселина и дава краен **продукт алкохол**;
- ❖ Карбонилният кислород се протонира, но след това се елиминира като OH^- или H_2O до **продукт с $\text{C}=\text{Nu}$ връзка**.

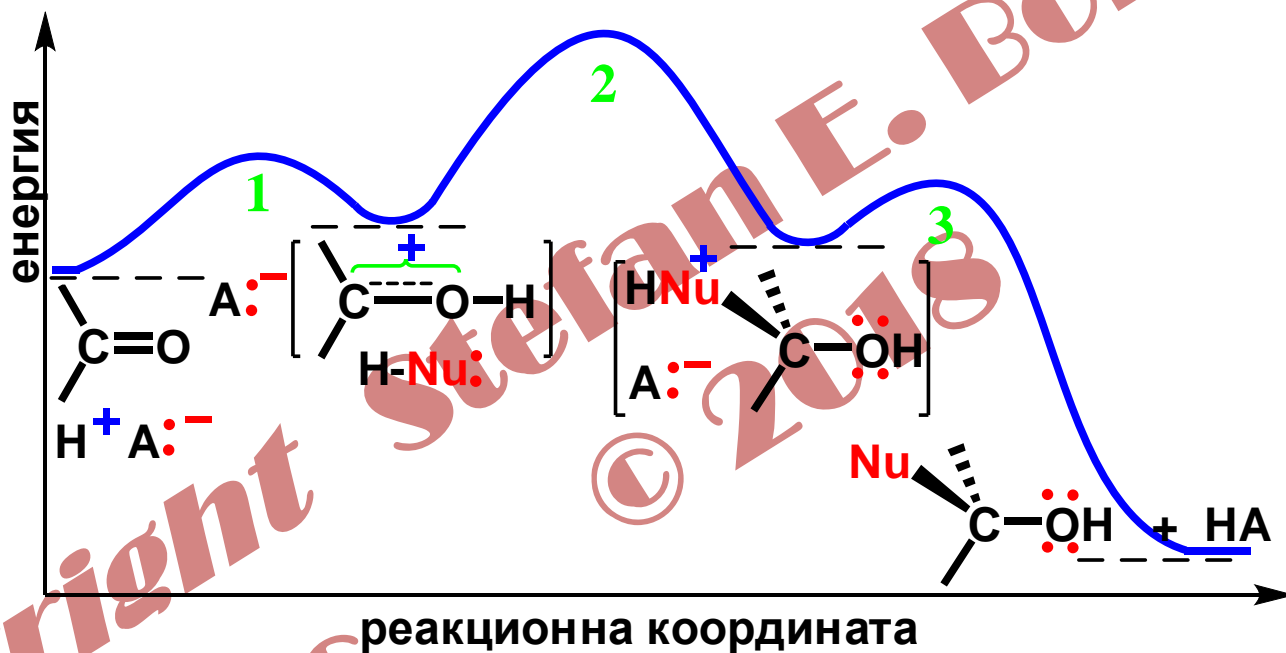
В зависимост от последователността на отделните елементарни етапи, с или без катализа, се наблюдават разновидностите: **с киселинна катализа** и **с основна катализа**.

От нуклеофилите от 1 група – N-нуклеофилите са сравнително активни, но O- и S-нуклеофилите са по-слабо активни. Реакциите с тези Nu често са катализирани от киселина. В първата елементарна стъпка, E е H⁺, който се присъединява първи към кислородния атом от C=O.

С този акт се увеличава положителният заряд върху карбонилния въглерод и той става по-податлив към атака от Nu, т.е. междинният йон има по-изразен карбениев характер.

Катализаторът $\text{H}-\text{A}$ може да протонира не само $\text{C}=\text{O}$, но и нуклеофилния реагент: $\text{H}-\text{Nu}^{\cdot} + \text{H}-\text{A} \rightleftharpoons \text{H}-\text{Nu}^{\oplus}-\text{H} + \text{A}^{\ominus}$.
 Затова се избират условия с оптимално pH , с което да има достатъчна концентрация $\text{H}-\text{Nu}$.

Скоростопределящ стадий в киселинно-катализираната A_N реакция е присъединяването на Nu (стъпка 2).

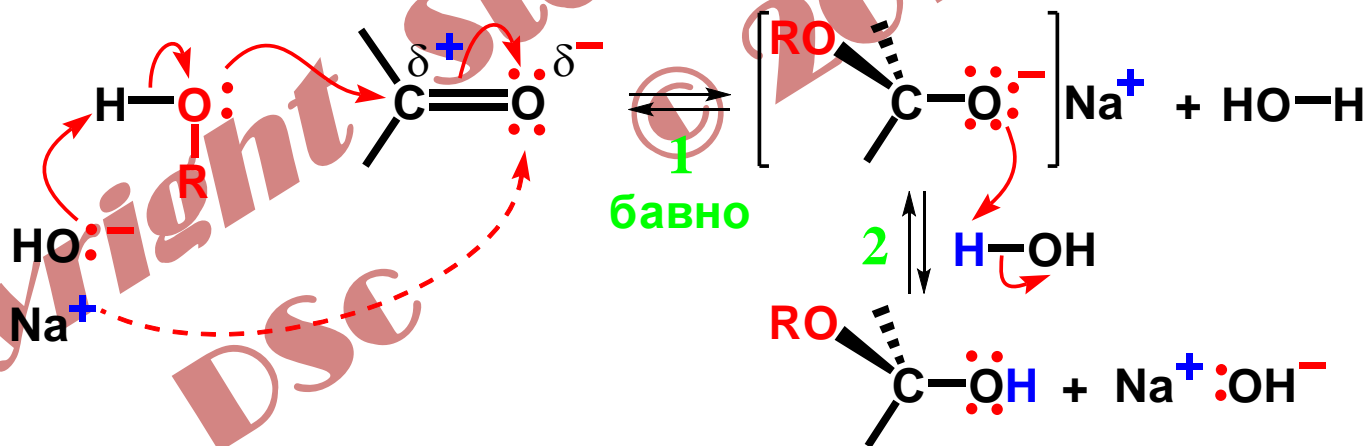
Реакциите с **O-** и **S-**нуклеофили се извършват чрез **киселинна или основна катализа**. Механизмът в първия случай е идентичен на вече показания. Разликите му от основно-катализирана A_N реакция с всички нуклеофили от **I група** са две:

а) основата **B:** активира **H-OH, H-OR, H-SR** чрез депротониране

до **анион**, който е същинският **Nu**; $B: + H-Nu \rightleftharpoons B-H + Nu:^-$

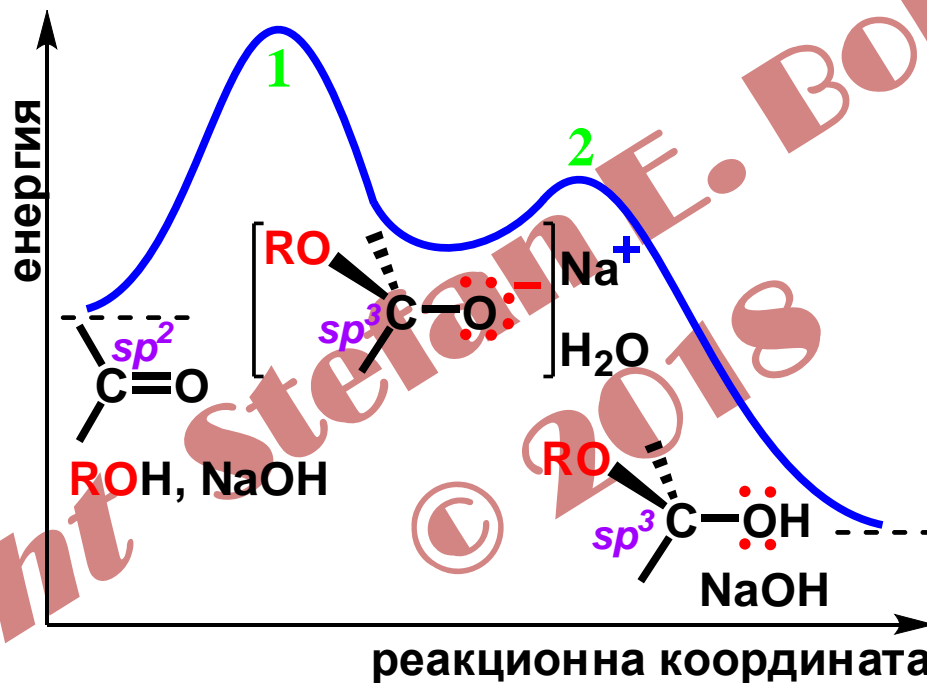
б) електрофилът **H⁺** се присъединява последен към карбонилния кислород.

Общ механизъм на основно-катализирана A_N реакция

продукт
(полуацетал от алдеhid,
полукетал от кетон)

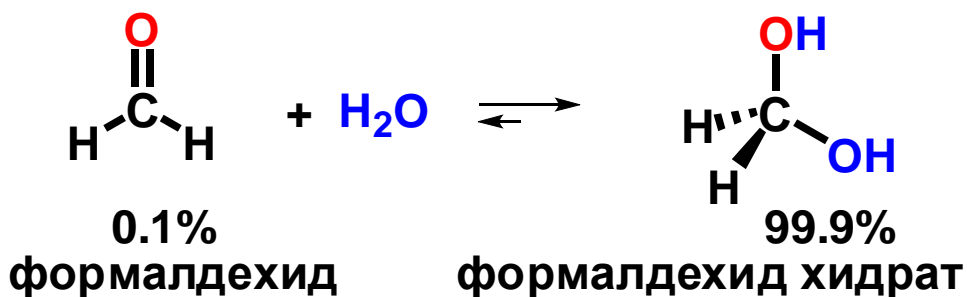
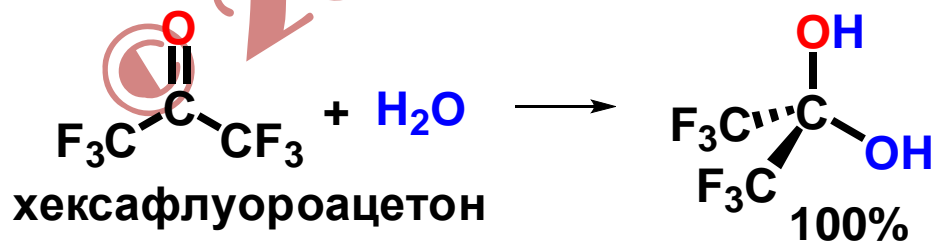
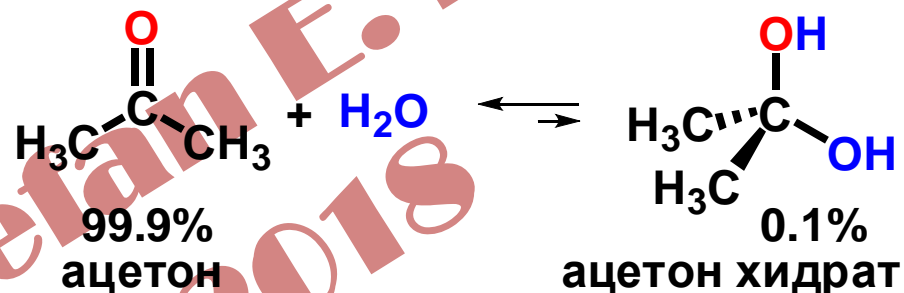
Енергетична диаграма за основно-катализирано нуклеофилно присъединяване на алкохол към алдеhid или кетон

Copyright © 2018
PhD, DSC
Stefan E. Boiadiev

Примери за присъединяване на:

➤ **Вода** Реакцията се нарича хидратиране. Алдехиди и кетони реагират с вода до **1,1-диоли, геминални диоли**. Превръщането е обратимо и продуктът може да елиминира вода и се възстанови изходното съединение. Равновесието обикновено е изтеглено към карбонилното съединение по пространствени причини. Формалдехидът е почти напълно хидратиран във воден разтвор.

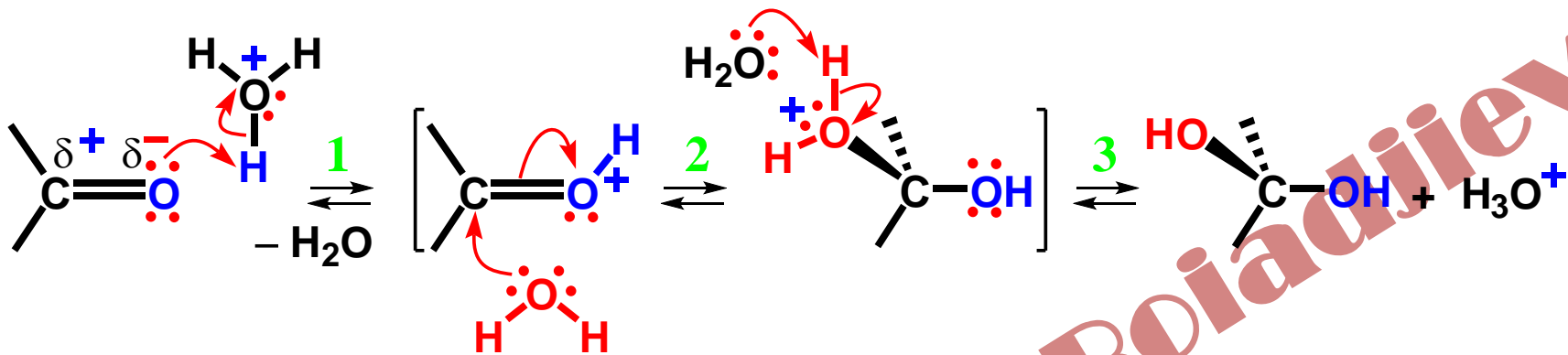
Електронноакцепторни заместители облагодетелстват хидратирането чрез стабилизация на продукта.

A_N на H_2O е бавна реакция в неутрални условия. Тя се катализира от основи и от киселини. При $pH > 7$, основна катализа, нуклеофилът е OH^- . Отрицателно зареденият Nu^- се присъединява към карбонилния C атом, с което избутва два e^- от π връзката към O. Образува се (1) междинен алкоксиден йон. Той се протонира от вода. Получава се неутрален продукт на присъединяване на $Nu-H$ и се регенира OH^- (2).

Разликата с киселинно-катализирана A_N на H_2O е в последователността на присъединяването на Nu и E – в погорния случай първо се присъединява Nu , но в киселинно-катализираната разновидност, първо се присъединява E .

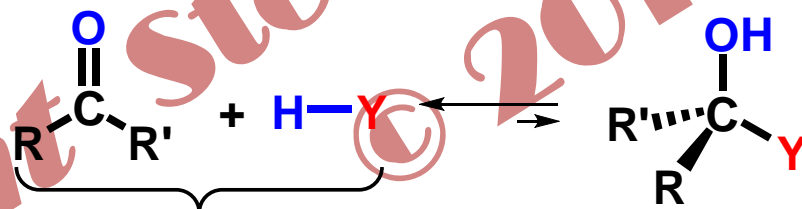

При $\text{pH} < 7$, киселинна катализа, карбонилният кислороден атом се протонира най-напред (1), с което въглеродът става много по-електрофилен. Nu е неутрална молекула вода, която използва електронна двойка да формира новата връзка с C от $\text{C}=\text{O}$ и два e^- от π връзката преминават към O от $\text{C}=\text{O}$ (2). Неговият заряд е неутрализиран, а Nu придобива (+) заряд. Спрегната основа на катализатора, вода, депротонира тетраедричния интермедиат (3). Получава се неутрален продукт на присъединяване на $\text{Nu}-\text{H}$, алдохидрат или кетохидрат, и се регенерира катализаторът, H_3O^+ .

Катализираната с основа A_N реакция е ускорена защото OH^- е много по-добър Nu от H_2O . Киселинно-катализираната A_N реакция е ускорена защото протонирането прави карбонилната група много по-добър електрофил.

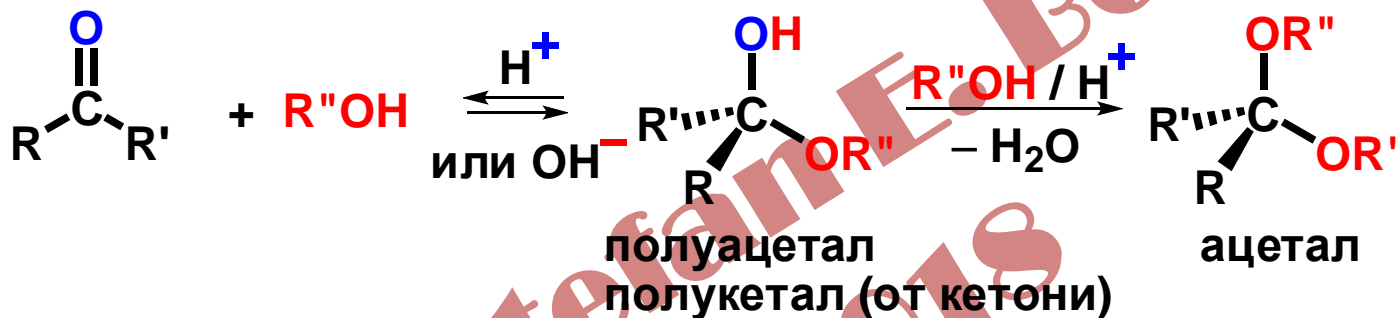
Разгледаният по-подробно първи пример за A_N на H_2O дава обща представа какво се случва когато алдехид или кетон реагира с нуклеофил от типа $H-Y$, където Y е електроотрицателен атом, способен да стабилизира отрицателен заряд (O, N, S, халоген). В тези случаи A_N е обратима реакция и карбонилната форма е предпочетена пред тетраедричния продукт. С други думи, третирането на алдехид или кетон с H_2O , CH_3OH , HCl или H_2SO_4 обикновено не води до стабилен тетраедричен продукт – алкохол.

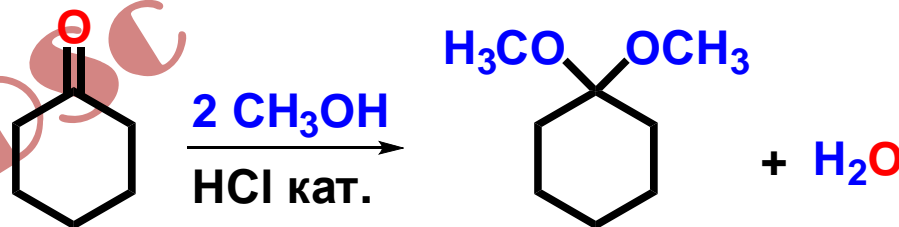
изтеглено наляво когато
 $Y = -OCH_3, -OH, -Cl, -Br, HSO_4^-$

➤ Алкохол

Алдеhid или кетон реагира обратимо с един или два еквивалента алкохол с киселинна катализа до полуацетал, $RR'C(OH)(OR'')$, или ацетал, $RR'C(OR'')_2$. Реакцията е с голямо значение в химията на въглехидратите и като защита на $C=O$ в синтеза.

В някои източници, термините “полукетал” и “кетал” са изоставени. IUPAC препоръчва прилагане на заместителна номенклатура, вместо “ацетал”, “полуацетал”, напр.:

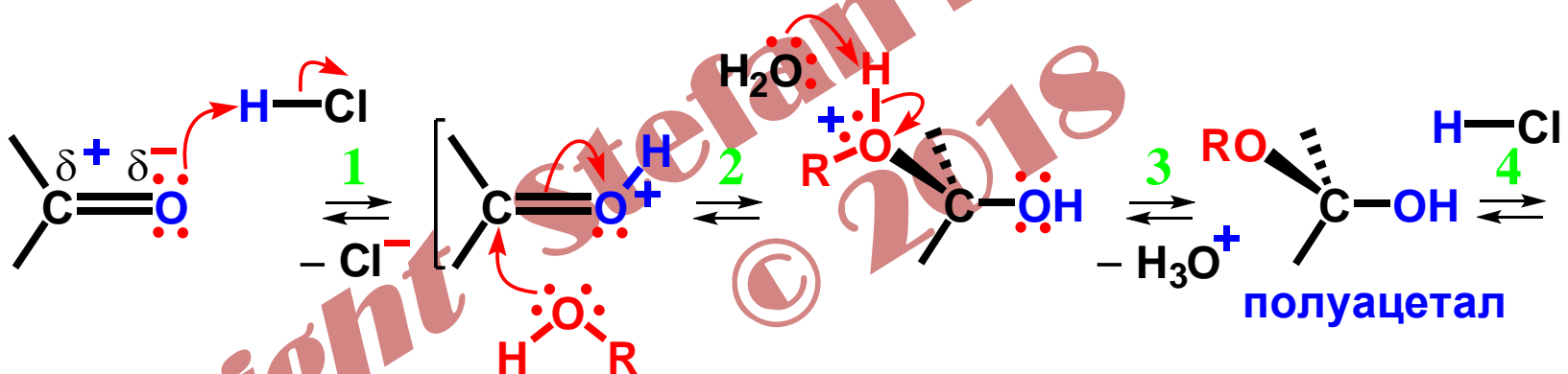
циклохексанон

1,1-диметоксициклохексан

вместо циклохексанон диметилацетал

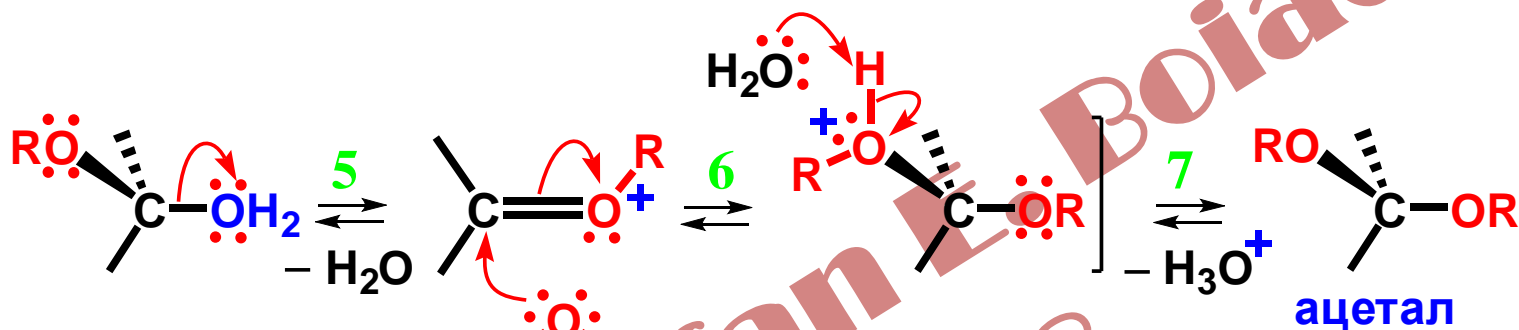
Механизмът на формиране на ацетал в присъствие на киселина, напр. HCl, е:

(1) протонирането на карбонилния O поляризира силно C=O групата, увеличава положителния заряд върху C; (2) активираният карбонилен C претърпява нуклеофилна атака от електронна двойка на алкохола; (3) загуба на H⁺ дава тетраедричен, неутрален интермедиат – **получава се полуацетал** (той може да се синтезира и с основна катализа, Nu = RO⁻).

(4) протониране на полуацеталната OH група я прави добра напускаща група (като неутрална H₂O вместо OH⁻)

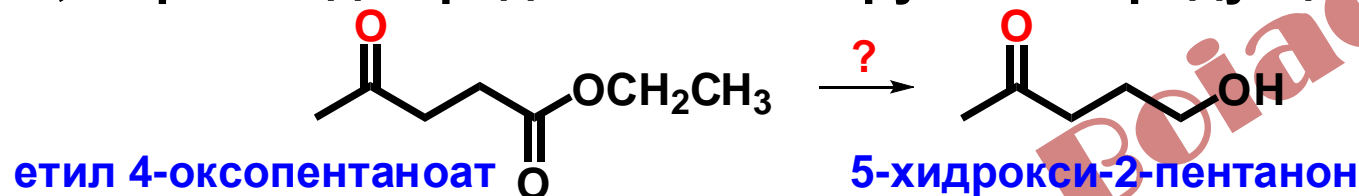
От протонирания полуацетал: (5) дехидратация до оксониев йон с карбениев характер, значителен положителен заряд на С; (6) нуклеофилно присъединяване на втора молекула алкохол дава протониран ацетал; (7) загуба на H^+ води до неутрален ацетал.

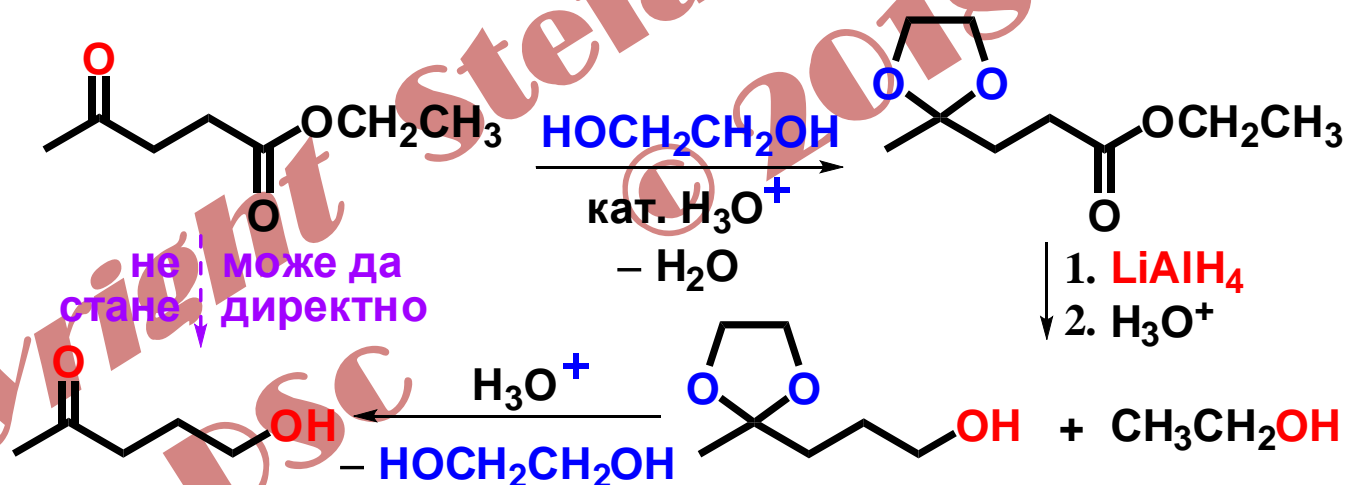
Всички стадии за образуване на ацетал са обратими. Затова по-пълно превръщане се осъществява чрез отстраняване на отделената вода от реакционната смес – напр. чрез (ацеотропна) дестилация или с изсушаващ агент в сместа.

Ацеталите са стабилни в основна среда, но се разпадат в кисела среда. Това им свойство ги прави удобни защитни групи за кетонна или алдехидна карбонилна група.

Нека синтезираме 5-хидрокси-2-пентанон от етил 4-оксопентаноат, с който разполагаме в момента. Силен редутор, какъвто е LiAlH_4 , ще редуцира и двете функционални групи, а трябва да предпазим кето групата от редукция.

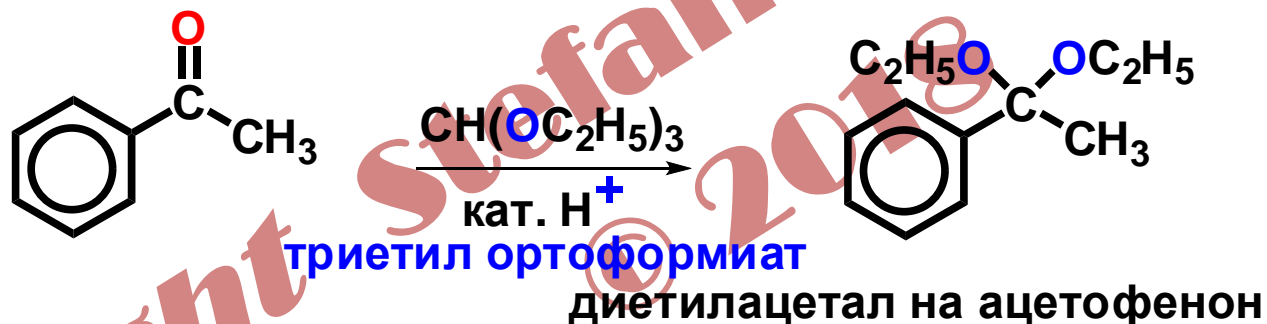
Проблемът се решава чрез **защита на кето групата като ацетал**. Следва редукцията само на естерната група с LiAlH_4 до алкохол и снемане на ацеталната защита с киселинна хидролиза.

По-ефективна **защитна реакция** (по ентропийна причина) е с 1 екв диол, като **етиленгликол**, с катализатор $p\text{-TosOH}$ или $\text{BF}_3 \cdot \text{Et}_2\text{O}$ до циклен ацетал, в случая 1,3-диоксолан.

➤ Алкил ортоформиат

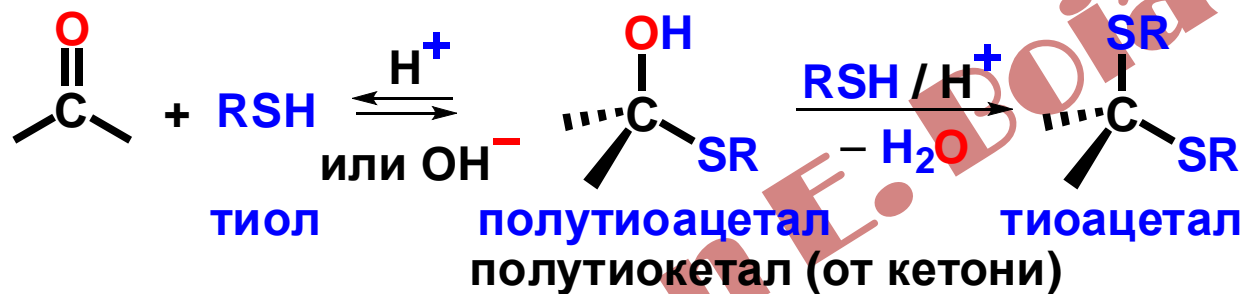
Синтезът на ацетали $(R')_2C(OR')_2$ от кетони се осъществява трудно защото реакциите са обратими и равновесието обикновено е изтеглено към карбонилното съединение. Затова като реагент, вместо алкохол, се използва естер на ортомравчената киселина – триметил ортоформиат, триетил ортоформиат или друг.

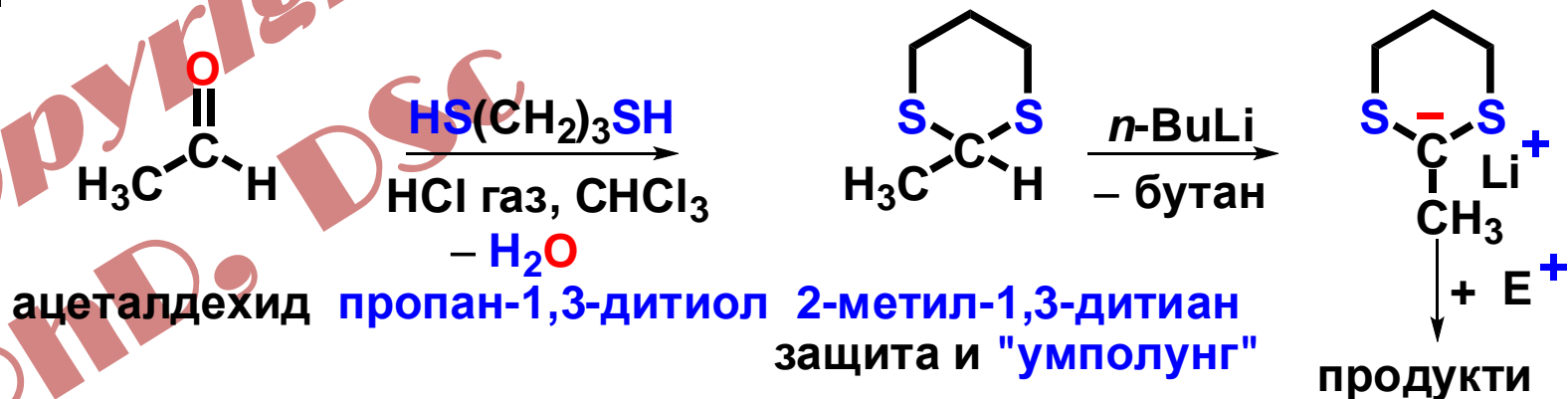
От реакцията с триалкил ортоформиат не се отделя вода, а съответният формиат и алкохол, и ацеталът не се хидролизира обратно до изходния реагент.

➤ Тиол

Тиоли се присъединяват към карбонилна група по същия, както алкохоли.

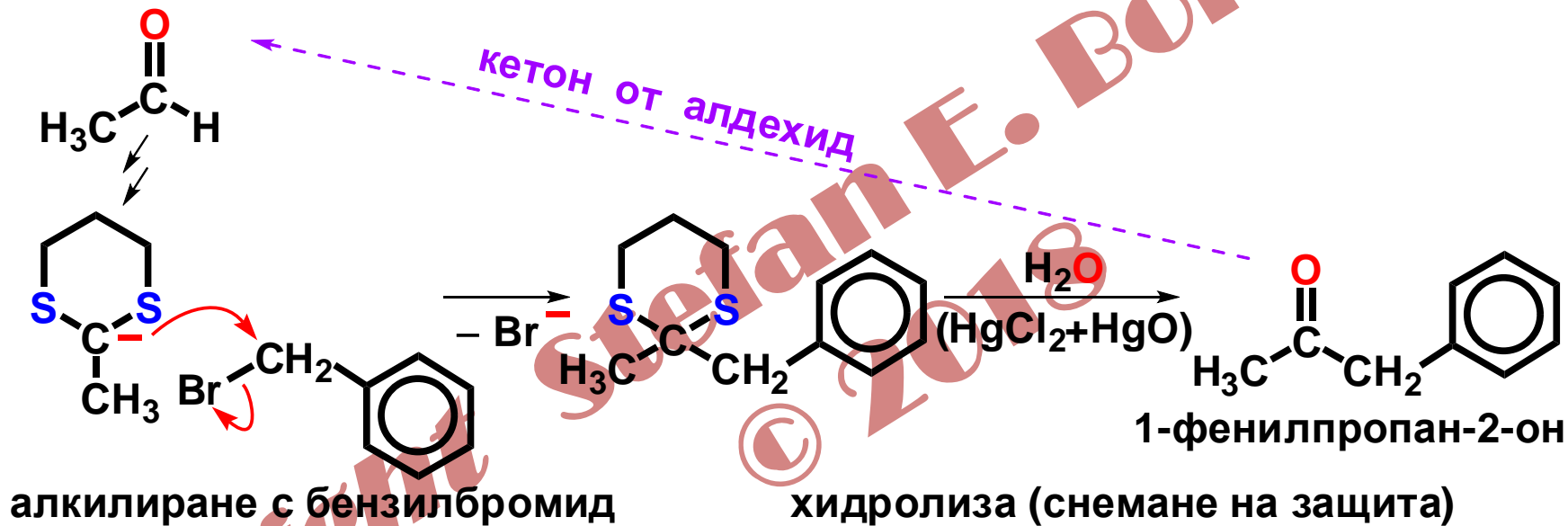

Тиоацеталите намират синтетично приложение за получаване на кетони и въглеводороди от алдехиди. Цикленият тиоацетал синтезиран от пропан-1,3-дитиол се използва за обръщане полярността на карбонилна група, *umpolung* (разгледан в Тема 17).

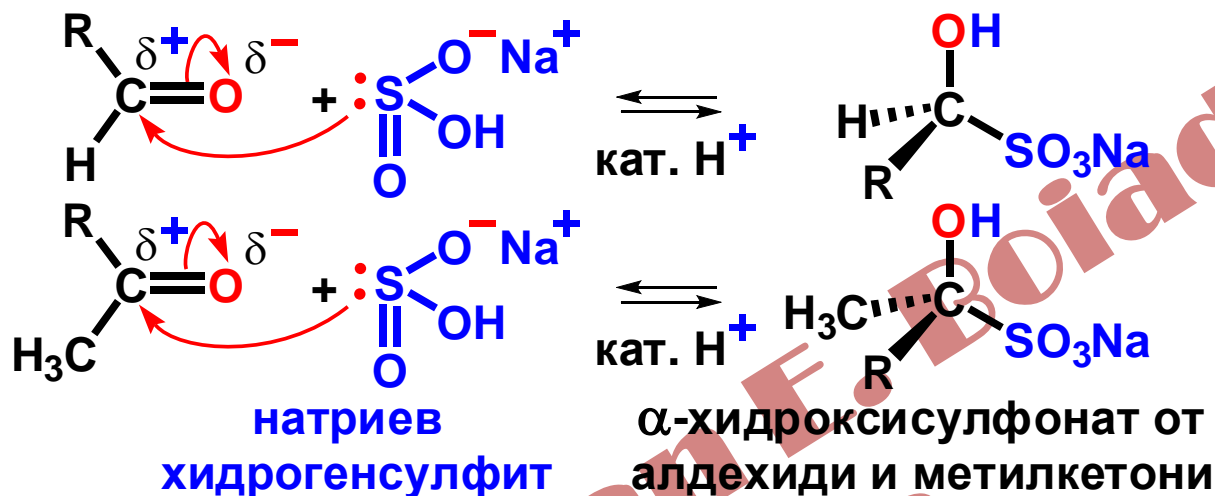

Пример за превръщане на електрофилния С атом в С=О в нуклеофилен център, след депротониране със силна база на 1,3-дитианово производно.

Редукция на тиацетал, напр. с H_2 / Ni води до въглеродород.

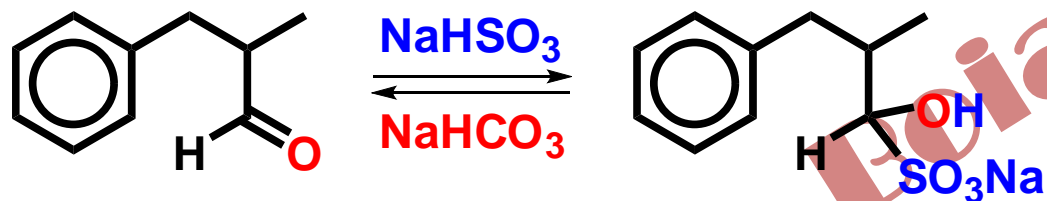
➤ Натриев хидрогенсулфит

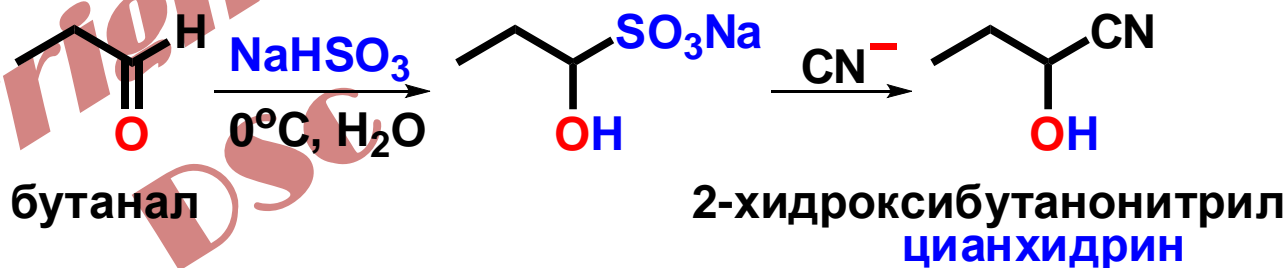
След нуклеофилното присъединяване на хидрогенсулфитния анион (**старо: бисулфит**) следва пренос на протон към междинния алкоксиден йон.

Реакцията е обратима и затова се прилага (исторически) за пречистване на алдехиди и кетони, които реагират добре.

Бисулфитният присъединителен продукт се разцепва от разредена киселина или основа и се регенерира карбонилното съединение.

Бисулфитният адукт може да реагира с цианиден анион до 2-хидроксинитрили. Това е ограничен, индиректен метод за получаване на цианхидрини.

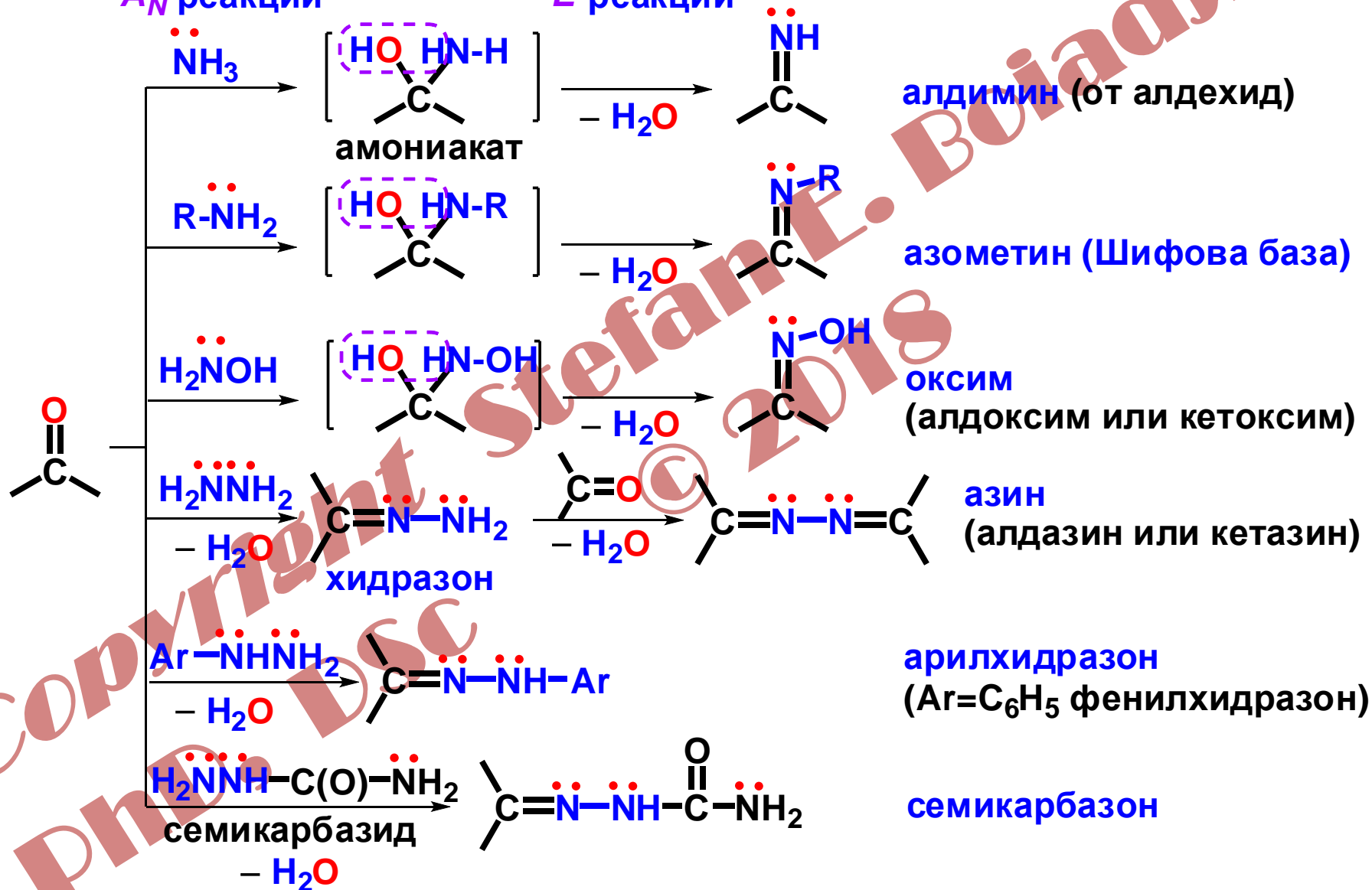
➤ Амоняк, амини, хидразини

Разнообразни N-нуклеофили се присъединяват към C=O. В

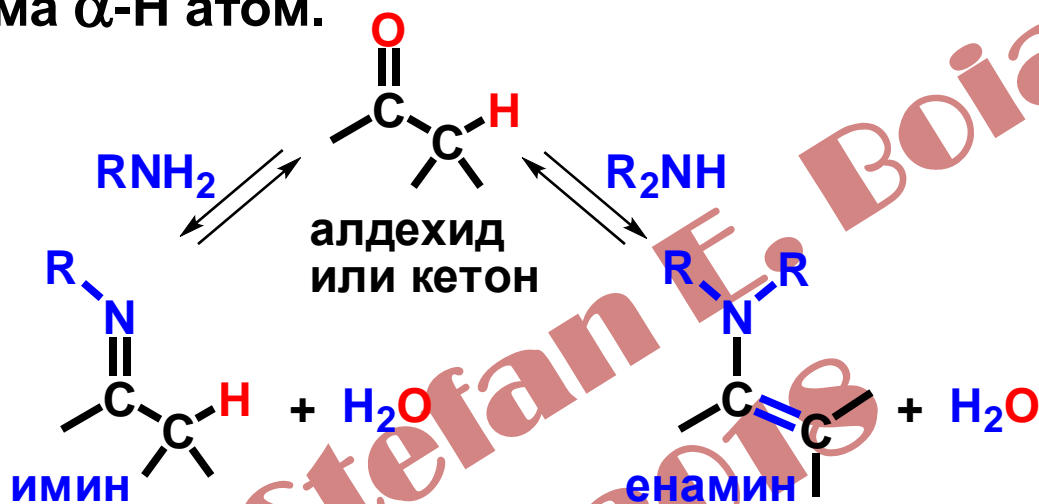
резюме:

A_N реакции

E реакции

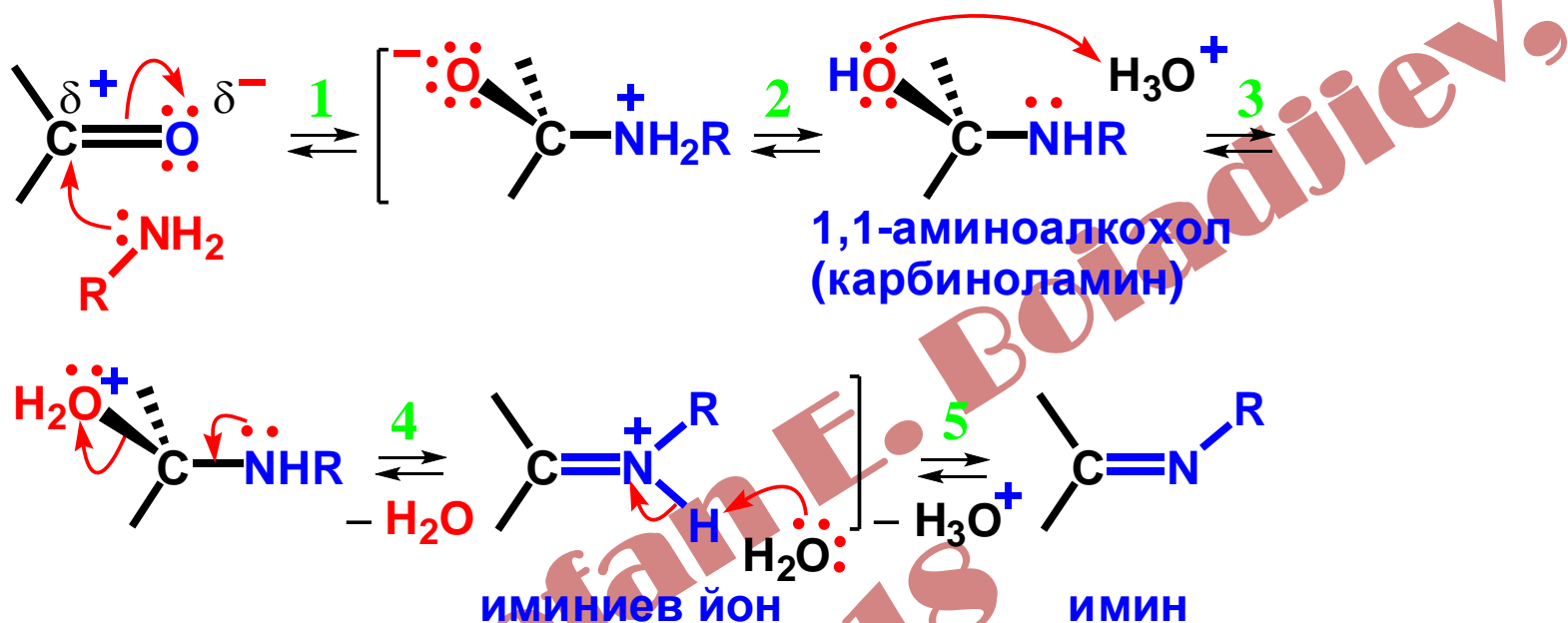

Амоняк и първични амини, RNH_2 , се присъединяват по A_N механизъм водейки до **имини** и **Шифови бази** ($\text{R}'_2\text{C}=\text{NR}$, **азометини**). Вторични амини, R_2NH , водят до **енамини**, когато субстратът има α -H атом.

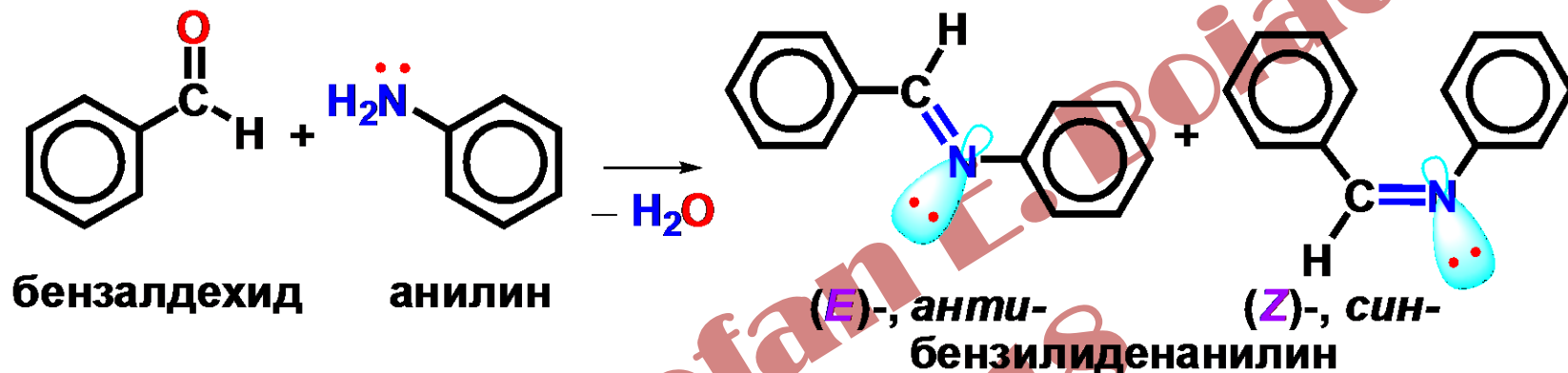
Въпреки че, образуването на имин, с $\text{C}=\text{N}$ връзка, и образуването на енамин, с $\text{C}=\text{C}$ връзка, изглежда различно, реакциите всъщност са твърде подобни.

Основна разлика между присъединяване на **N-нуклеофили** от A_N на H_2O , ROH и RSH е елиминирането на вода от тетраедричния интермедиат и формирането на двойна $\text{C}=\text{N}$ връзка.

Един имин е продукт от обратима, киселинно-катализирана реакция, която започва с нуклеофилна атака на първичен амин върху карбонилната група (1). Следва пренос на H^+ от N към O (2) до неутрален 1,1-аминоалкохол. Той е нестабилен и протонирането на неговия O атом (3) превръща OH в добра напускаща група. Тя се отделя като неутрална H_2O по подобен на E1 механизъм и се получава иминиев йон (4). Загуба на протон (5) дава крайния продукт и се регенерира киселият катализатор.

Поради наличие на неподделена електронна двойка на азота, съединенията с C=N двойна връзка (оксими, Шифови бази и др.) съществуват като геометрични изомери.

В случая, (E)- изомерът е по-стабилен тъй като в (Z)- има пространствено пречене между двете фенилови групи.

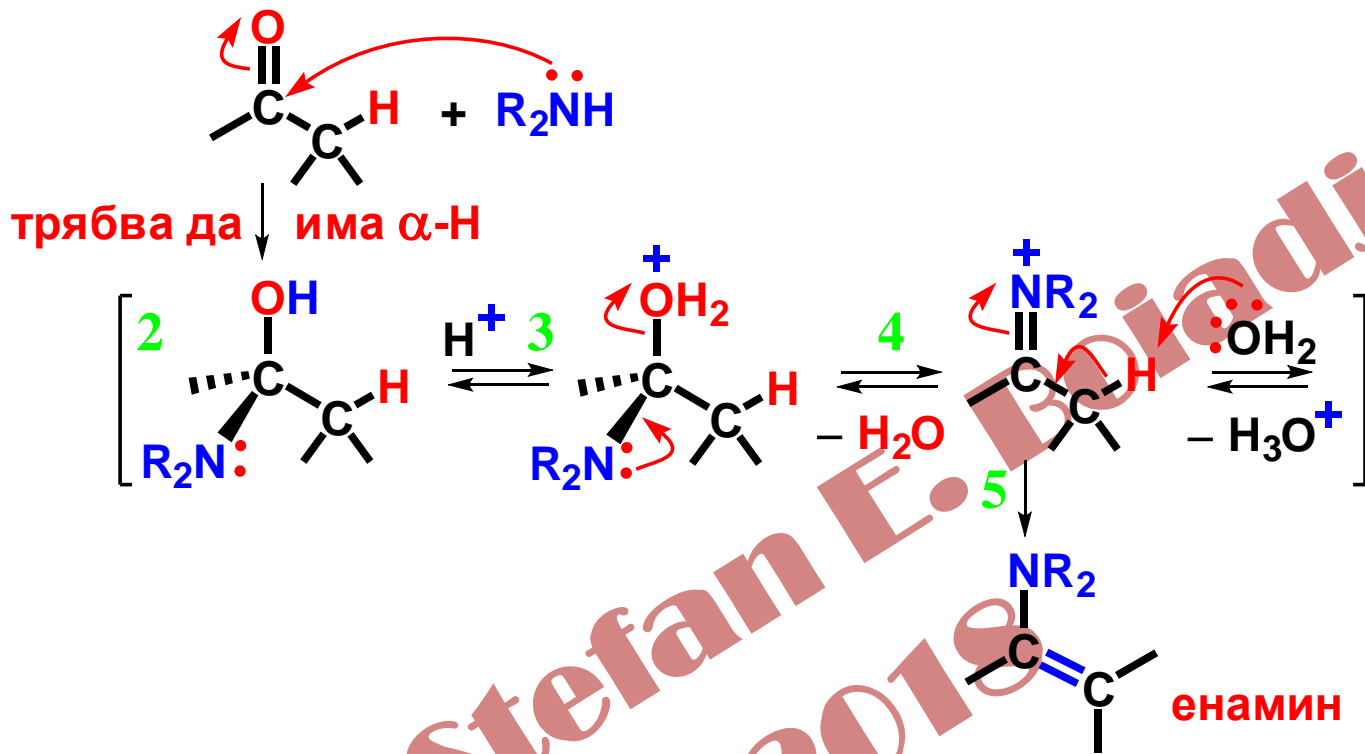
Copyright © 2018
PhD, DSC

Шифови бази участват междинно в метаболизма на аминокиселините.

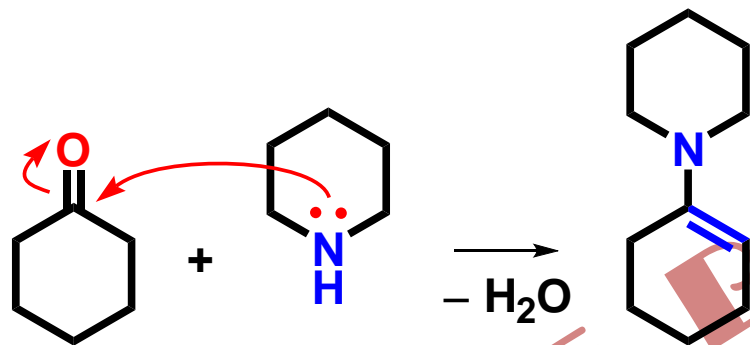
Оксимите (от реагент – хидроксиламин), хидразоните (от хидразин), по-специално – (2,4-динитрофенил)хидразоните (от 2,4-динитрофенилхидразин), семикарбазоните (от семикарбазид) са обикновено кристални вещества, които се пречистват успешно чрез прекристализация. Тези продукти от A_N реакция между алдеhid или кетон и съответния N-нуклеофил имат добре дефинирана и табулирана т. т. и се използват за идентификация в класическия органичен анализ.

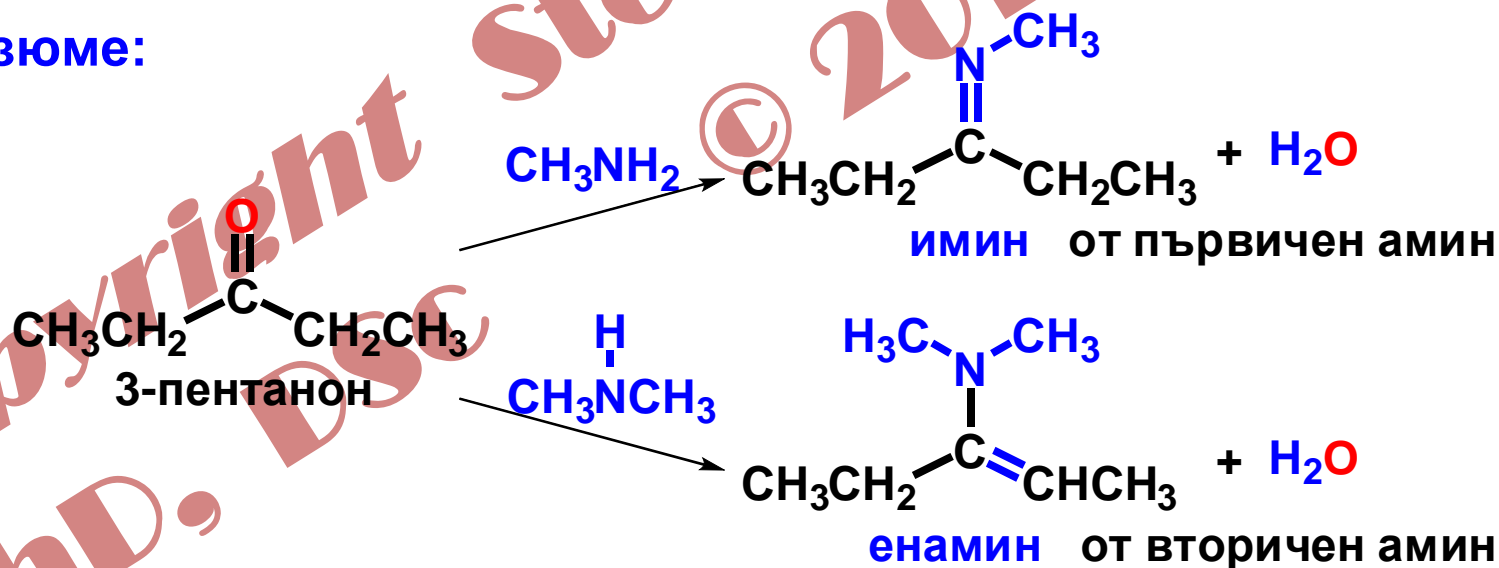
Енамин се получава от вторичен амин, R_2NH , и карбонилно съединение, което има α -водороден атом. Механизмът е идентичен с този за образуване на имин до стадия иминиев йон (2). Той няма на N атом водороден атом, който да се елиминира. Вместо него се елиминира протон (киселинен) от съседния C атом. Протонирането на OH (3) позволява лесно отцепване на вода (4). Полученият положително зареден иминиев йон губи протон от съседния на $\text{C}=\text{N}$ въглерод (5) и се получава енамин.

Често, за синтетични цели, се прилагат циклени вторични амини, напр. пиперидин.

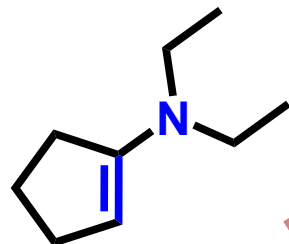
циклохексанон + пиперидин (вторичен амин) → 1-пиперидино-циклохексен + H₂O

В резюме:

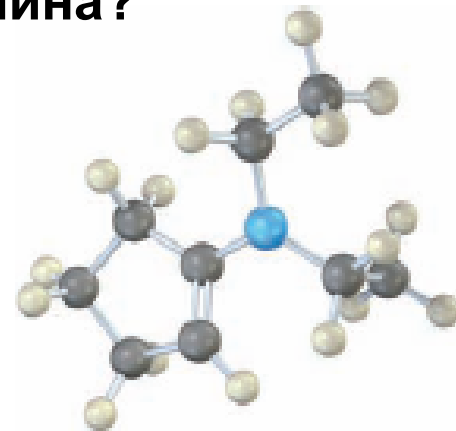

Кои са изходните съединения за синтез на енамина?

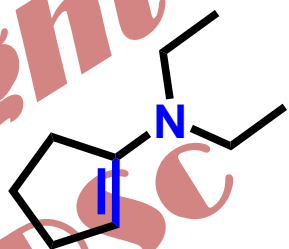
Превръщаме пространствената структура в химична формула.

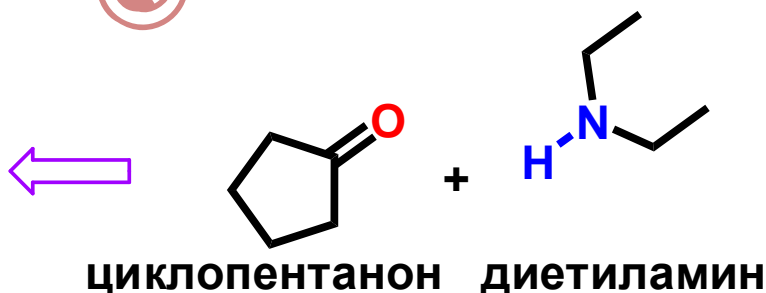
1-(N,N-диетиламино)-
циклопентен

Необходим е вторичният амин, диетиламин, който е образувал C–N връзка с карбонилен въглерод в циклен кетон – циклопентанон.

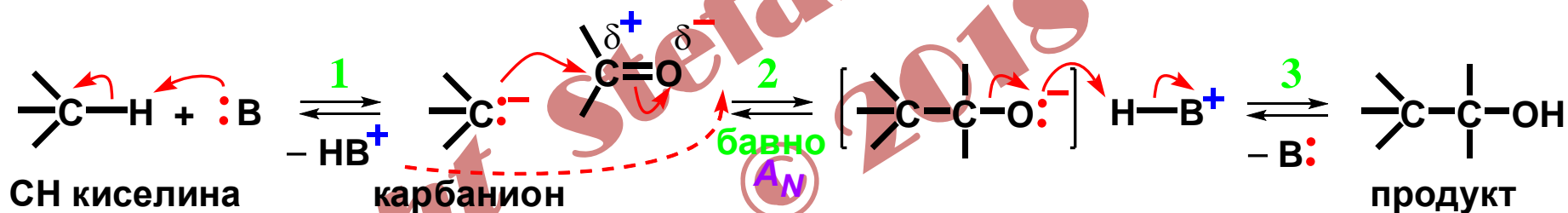
1-(N,N-диетиламино)-
циклопентен

циклопентанон + диетиламин

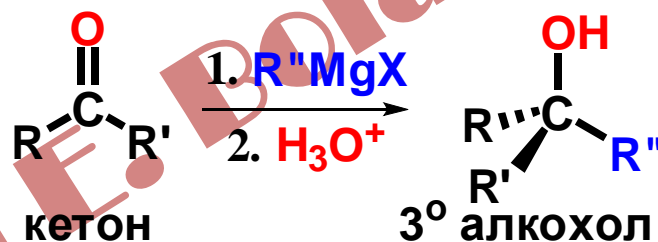
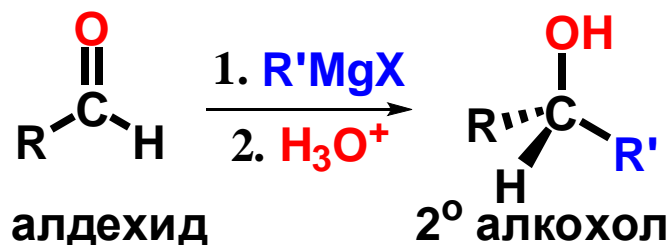
➤ Карбаниони

За протичане на A_N реакция с **CN киселини** (2 група нуклеофили) е необходима основа, **B**, за генериране на карбанион. Силата на основата се определя от киселинността на субстрата. Общият механизъм е тристадийен: (1) получаване на карбаниона; (2) неговото бавно присъединяване към въглерода на C=O; (3) протониране или друго превръщане на междинния тетраедричен алкоксиден йон.

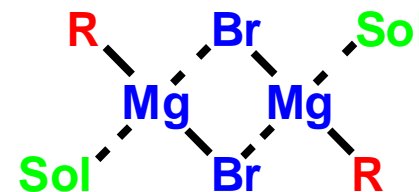
Когато карбанионният реагент е образуван по-друг начин, няма нужда от стадий (1).

Типични реагенти с ярко изразен карбанионен характер са Гриняровите реактиви, органолитиевите и други органометални съединения.

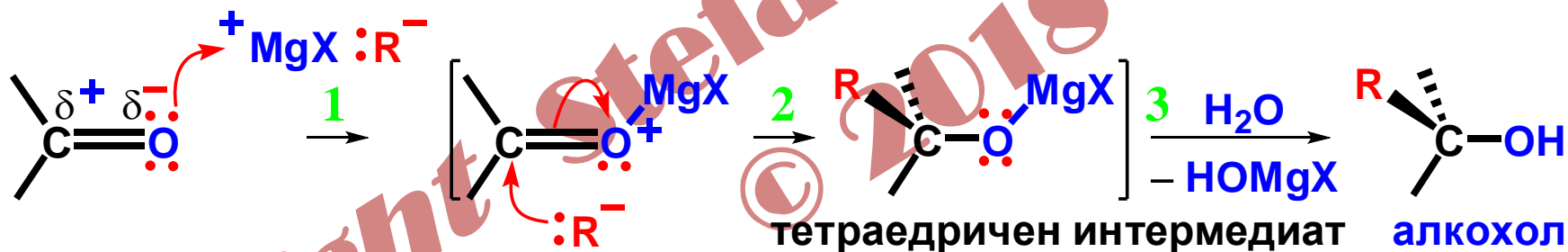
Въпреки че Гриняровите реагенти се изразяват удобно с RMgX , тяхната структура в разтвор или в кристал е по-сложна и е различна в различни разтворители (Sol).

Това трябва да се има предвид в изясняване на механизма на A_N с тях, в който участват хелатни комплекси.

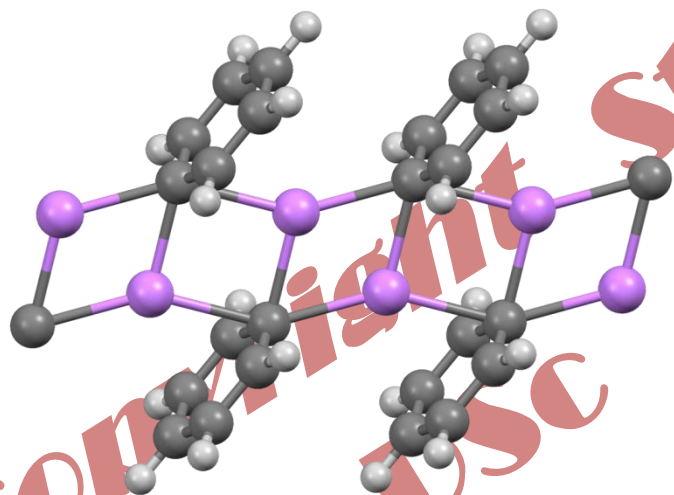
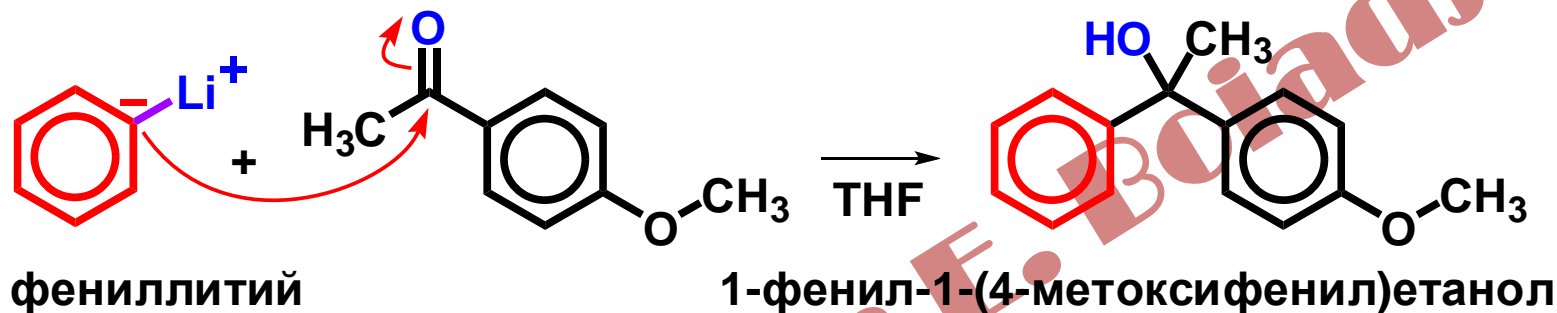
Механизмът на присъединяване на Гриняров реагент към алдехид или кетон, представен опростено е:

- (1) люисовата киселина Mg^{2+} първо комплексира с Люисовата основа $:O:$ от $C=O$ групата, с което тя става по-силен акцептор за електрони;
- (2) нуклеофилно присъединяване на карбанионната група $:R^-$ до тетраедрично междинно съединение;
- (3) то се хидролизира до алкохол с вода и разреждана киселина.

Гриняровата реакция е необратима защото карбанионът не може да се пропъди в обратима стъпка; $:R^-$ е много лоша напускаща група.

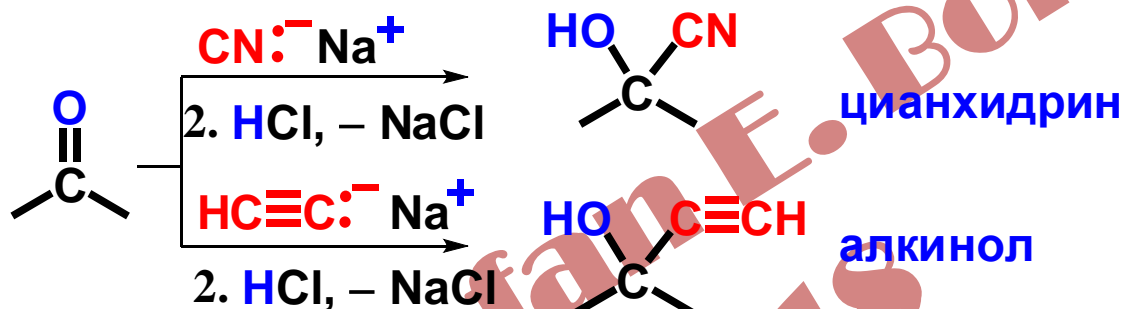
Фениллитий е удобен реагент за въвеждане на фенилова група.

Кристална структура на PhLi.
В THF съществува равновесие димер / мономер, а в Et₂O – тетрамер.

➤ Цианиден анион

Типичните A_N реакции с нестабилизирани карбаниони, като соли, са с NaCN , цианиден анион, и $\text{HC}\equiv\text{C}:\text{Na}$, ацетилениден анион.

В реакциите на Фаворски и на Репе участва ацетилениден анион.

Алдехиди и незапречени кетони **присъединяват** **циановодород, HCN** , което дава **цианхидрини, $\text{RCH}(\text{OH})\text{C}\equiv\text{N}$** .

Реакцията е бавна с чист HCN , но се ускорява от основа, която произвежда нуклеофила CN^- , цианиден анион.

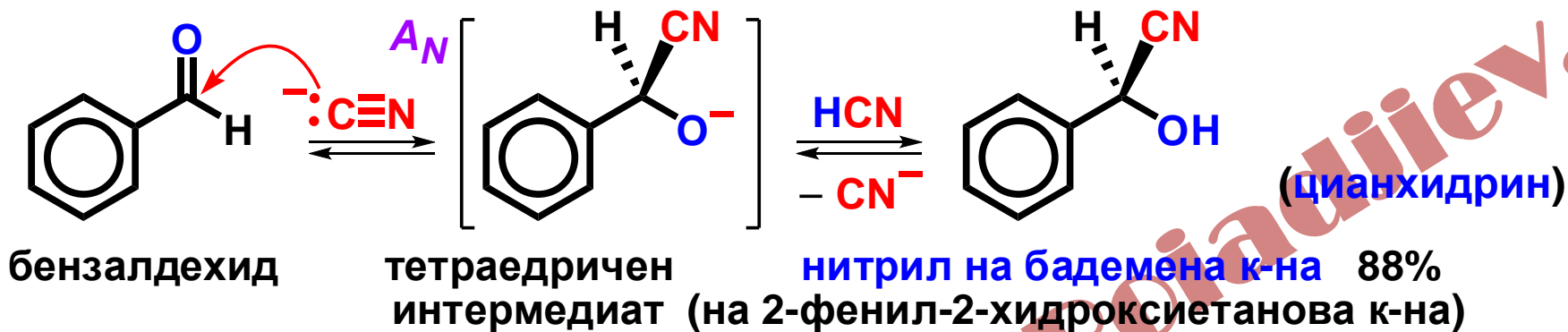

Преходът от планарен карбонилен С в sp^2 в тетраедричен С в sp^3 се вижда ясно в примера за превръщане на формалдеhid в цианхидрин

Addition of HCN to a Carbonyl Group

HCN

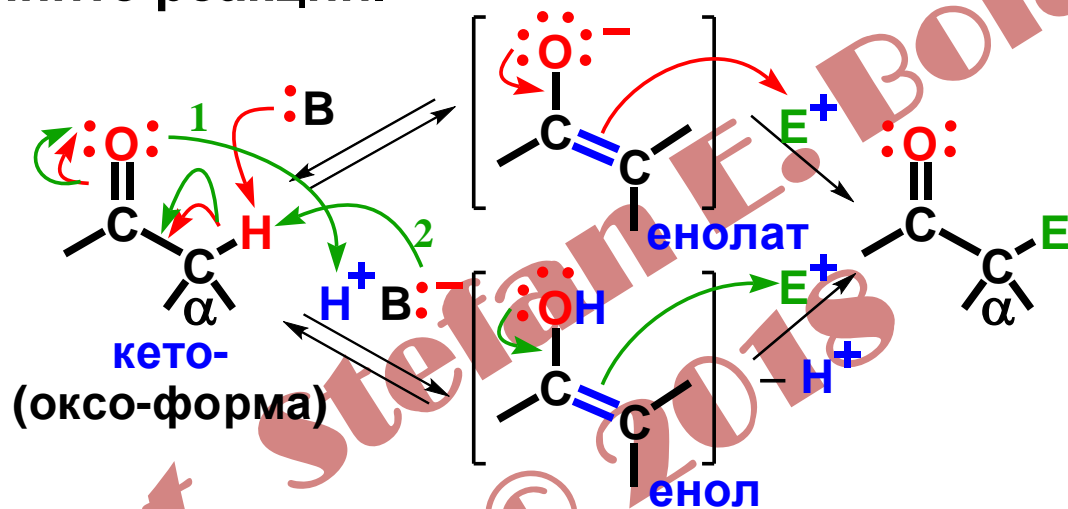

Образуването на цианхидрин (α -хидроксинитрил) е донякъде необикновено, защото други протонни киселини (H_2O , HCl , HBr , H_2SO_4) не се присъединяват поради неблагоприятна K_{eq} .

Цианхидрините са полезни в синтеза. Веригата се удължава с един въглероден атом (CN^- е **едновъглероден синтон**), което се използва в химията на въглехидратите. Нитрилът може да се редуцира с LiAlH_4 до β -аминоалкохол ($-\text{NH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2(\text{OH})-$) или да се хидролизира до α -хидроксикарбоксилна киселина ($-\text{CH}(\text{OH})\text{COOH}$).

Алдолна кондензация

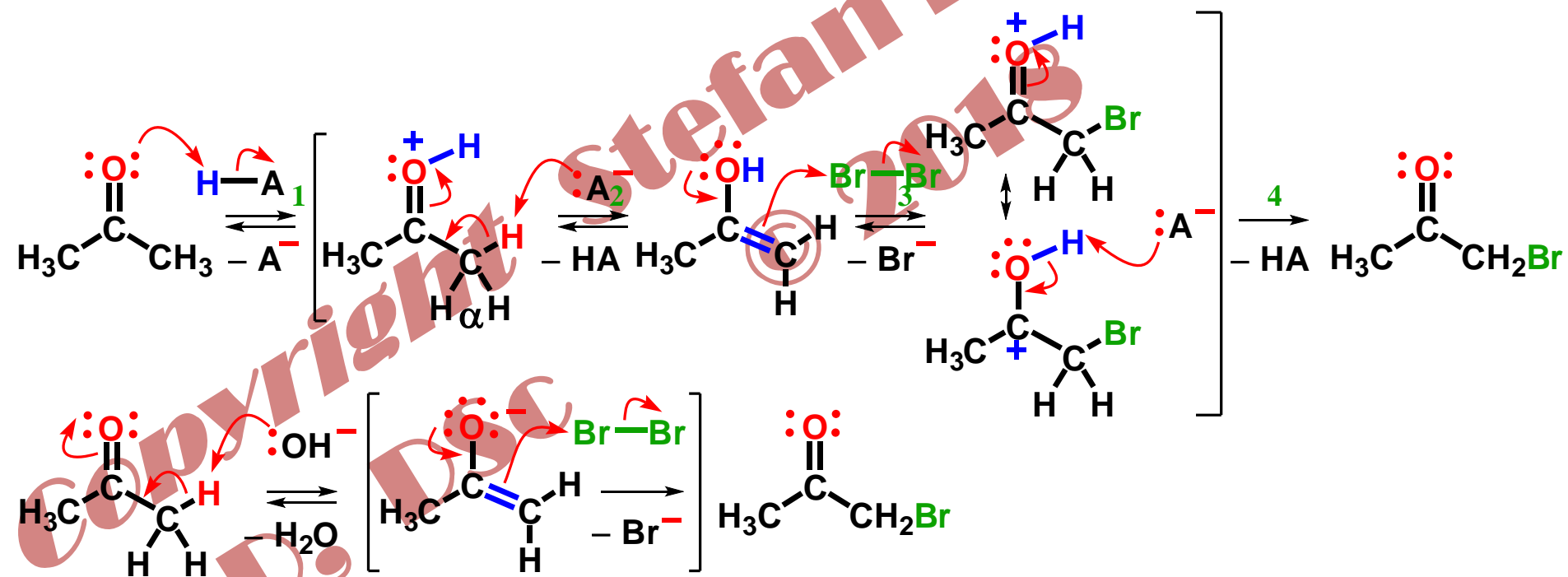
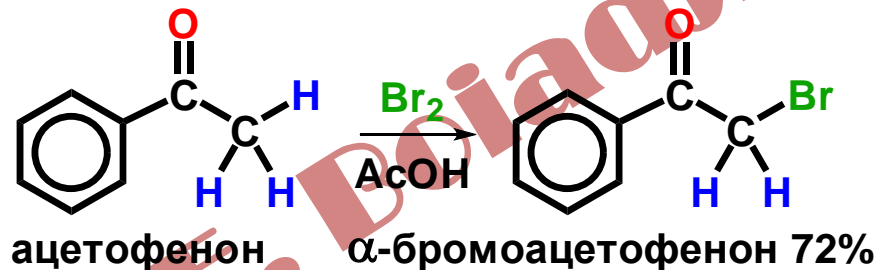
Освен подробно разгледаните A_N реакции, в които главен участник е С от $C=O$, характерни превръщания за алдехиди и кетони притежаващи поне един водороден атом на съседен С, са α -заместителните реакции.

В тях се замества един α -водороден атом на съседен на $C=O$ въглерод с електрофил, E^+ , преминавайки междинно или през енолатен анион, или през енол (в зависимост от катализата – основна или киселинна, съответно).

Кето-енолната тавтомерия ще бъде описана по-подробно в следващата Тема 20.

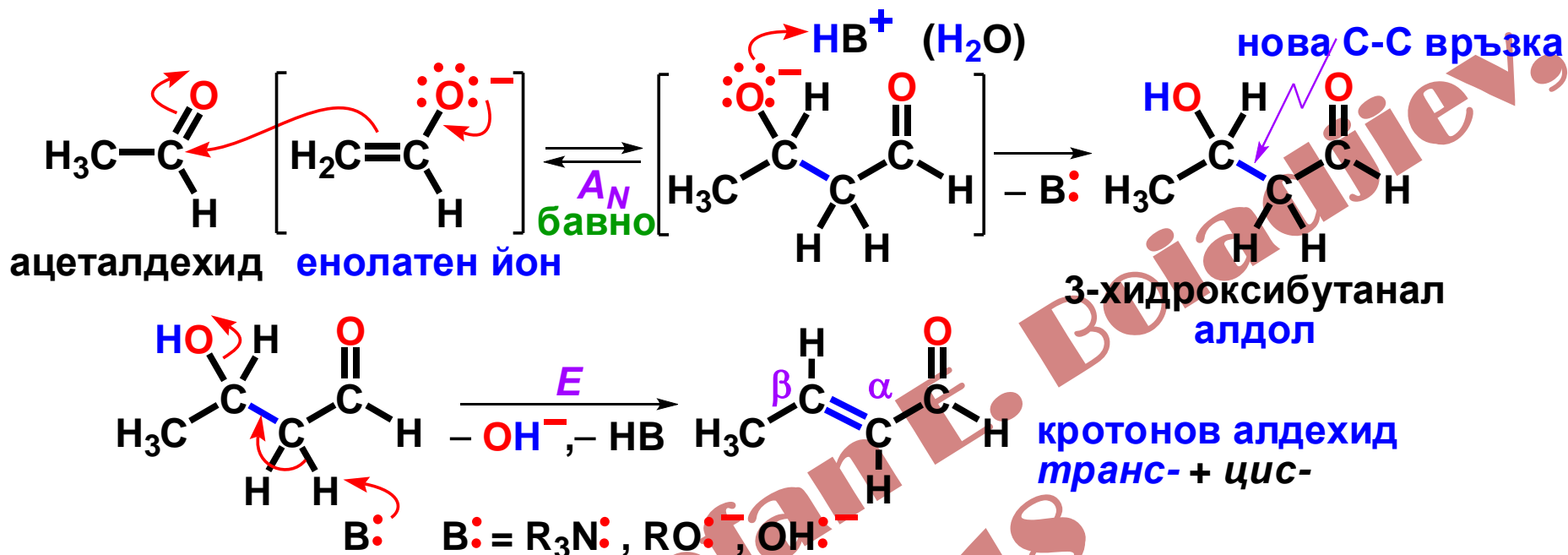
Пример за α -заместителна реакция е α -бромилането на кетон, което може да се постигне в кисела среда (до монобромно производно) или в алкална среда (често до ди- и трибромпроизводни).

Киселинността на α -Н атомите до $C=O$ се използва в редица синтетични приложения. Едно от тях е **алдолна кондензация**. Наименованието е съкратено от **алдехид** $\rightarrow$ **алкохол**. Когато двата компонента в кондензацията са еднакви, напр. ацеталдехид, тя се означава с **хомоалдолна** реакция.

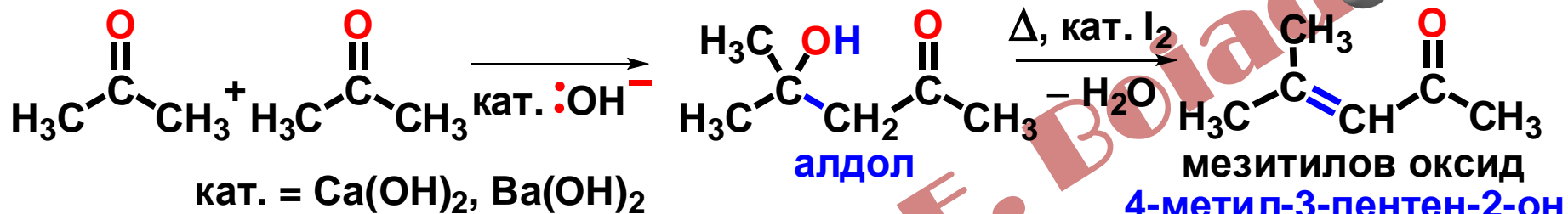
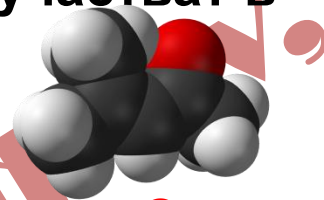
Силна основа е необходима за да се получи **енолат** от **алдехид**, който всъщност е атакуващият $C=O$ нуклеofil – оксидо-карбеиден анион.

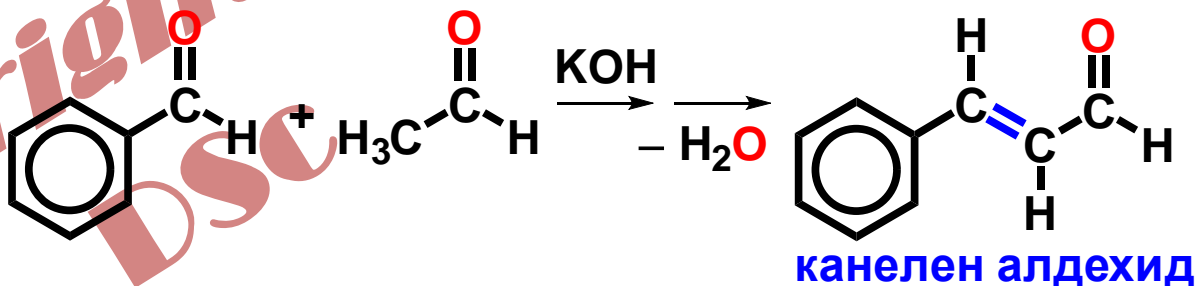
Така образуваният енолатен йон (нуклеофил) се присъединява, A_N , към карбонилната група (електрофилен C) на втора молекула алдехид. Нуклеофилният партньор претърпява α -заместване. В някои случаи алдолният продукт може да се дехидратира (елиминира H_2O , E , пак поради киселинността на α -H) до α,β -ненаситено карбонилно съединение. Обратната реакция е ретроалдолно разкъсване.

Кетони, като най-елементарният ацетон, също може да участват в алдолна кондензация.

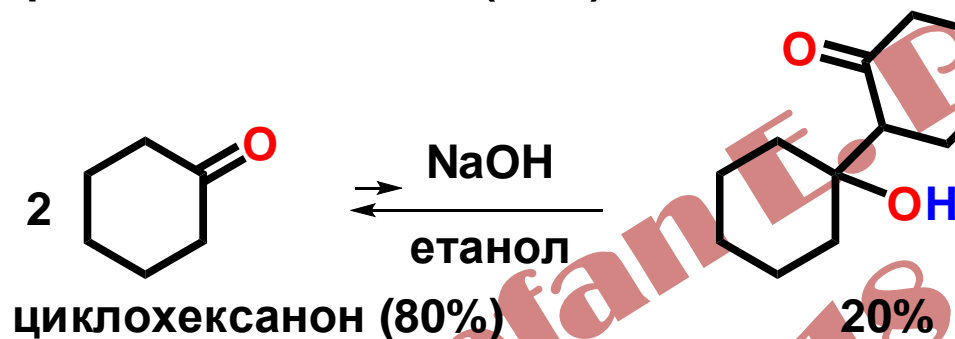
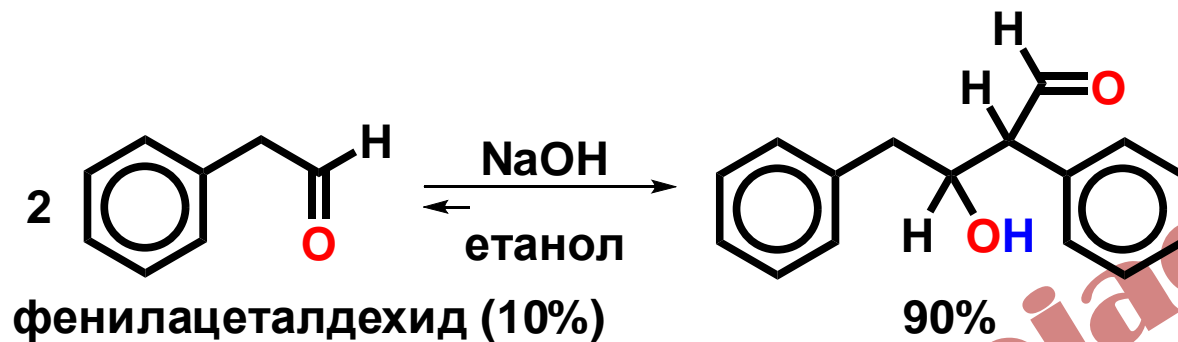

(Синтезът на мезитилов оксид е класически пример: *Org. Synth. Coll. Vol. 1*, 345, 1941.)

В смесена алдолна кондензация е желателно единият партньор да няма α -H атоми (бензалдехид) за да се избегне сложна смес продукти.

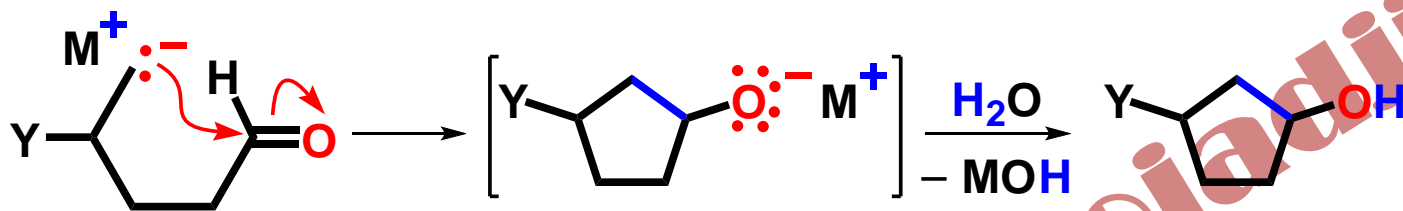

В примера, вероятно се получава и 3-хидроксибутанал и кротонов алдехид от хомоалдолна кондензация на ацеталдехида.

Равновесието в алдолната кондензация на монозаместени алдехиди (RCH_2CHO) е изтеглено към продукта, но в случаите на дизаместени алдехиди (R_2CHCHO) и повечето кетони – към карбонилното съединение. Вероятна причина е стеричен фактор – в алдолния продукт нараства пространственото пречене когато заместителите около реакционния център са повече на брой.

Вътрешномолекулна алдолна кондензация може да се осъществи когато в молекулата на едно карбонилно съединение се генерира отдалечен от C=O карбанионен център.

Продуктът е алициклен алкохол.

Copyright
PhD, DSC

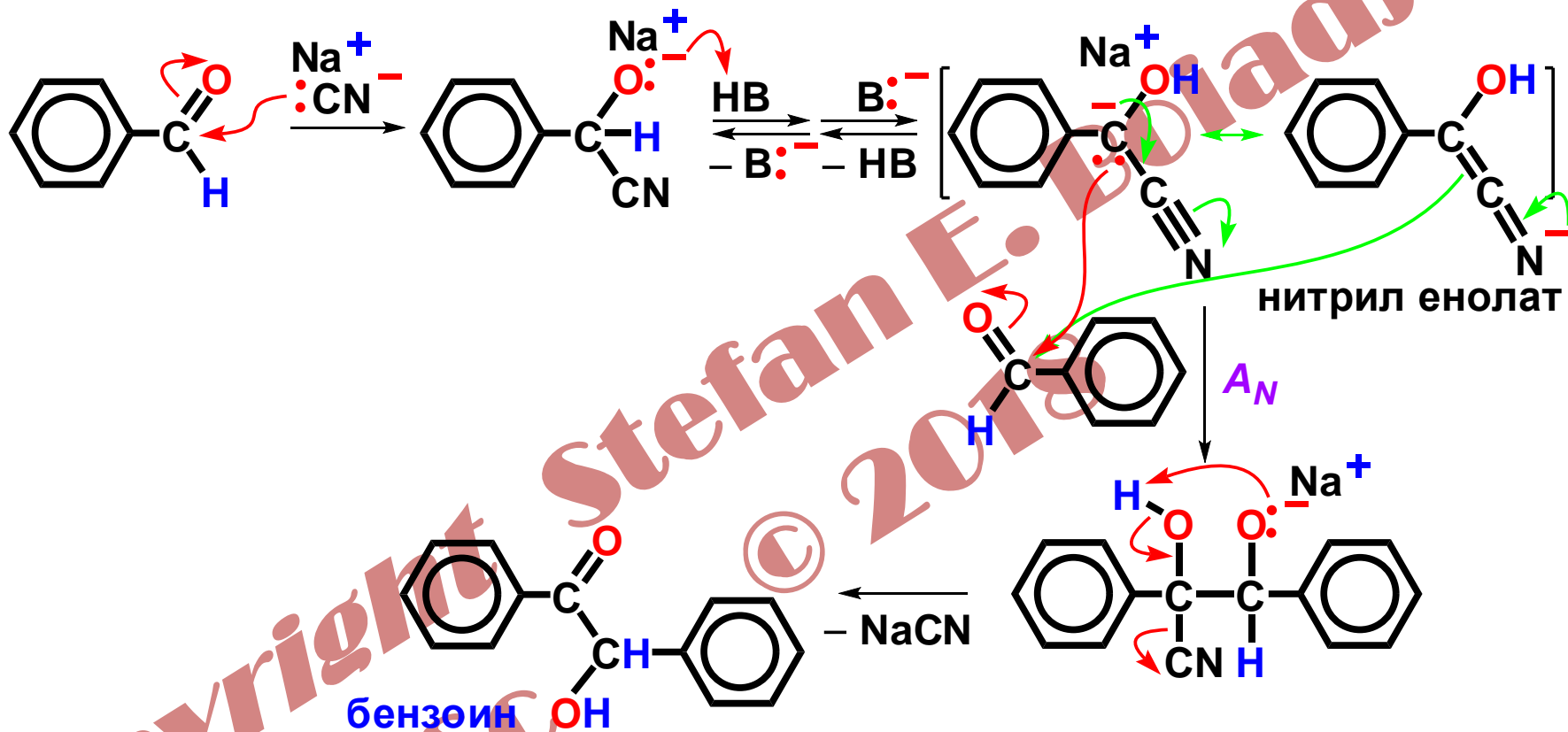

© 2018

Stefan V. Bojadiev,

Бензоинова кондензация

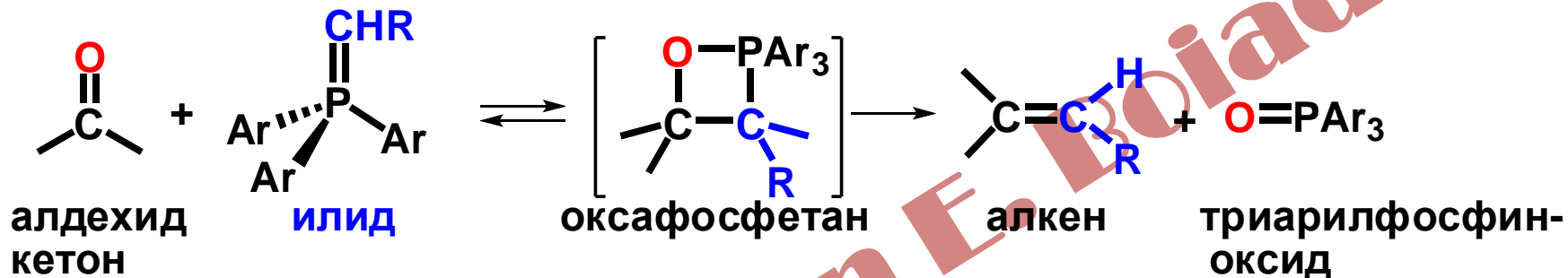
Тя протича между два ароматни алдехида под каталитичното действие на алкален цианид.

Реакцията е от алдолов тип и е обратима. Атакуващият нуклеофил е депротониран цианхидрин, който се отнася като карбанион.

Реакция на Витиг

Алдеhide и кетони се превръщат гладко и с висок добив в алкени чрез нуклеофилно присъединяване, наречено реакция на Витиг.

В нея участва като нуклеофил **фосфорен илид**, обикновено $\text{Ar} = \text{Ph}$.

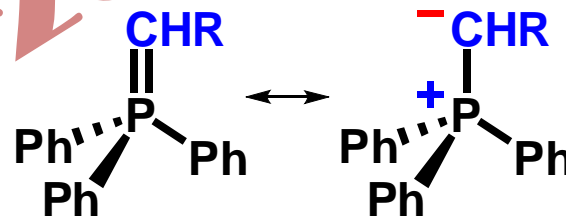

Х. Браун

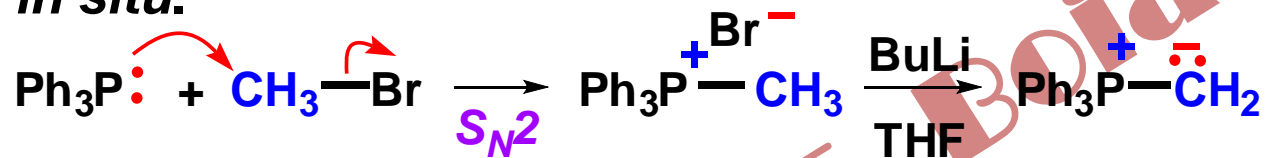
Г. Витиг

Нобелова награда 1979 за
“развитието на бор- и фосфор-
съдържащи съединения, като
важни реагенти в органичния
синтез”

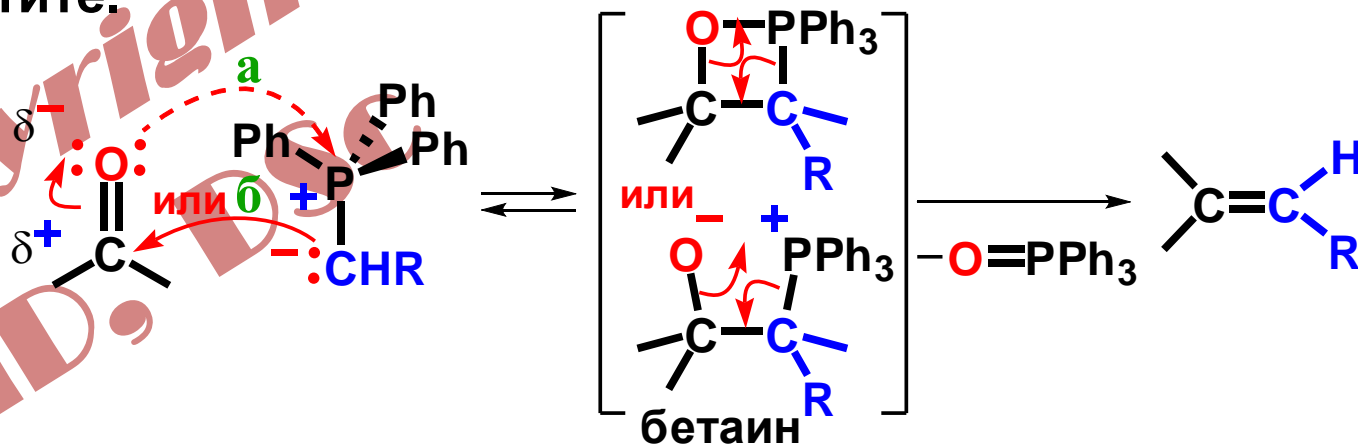

Трифенилфосфорният илид е неутрално, структурно стабилизирано съединение, което реагира като **карбанион**, **C** е **Nu**.

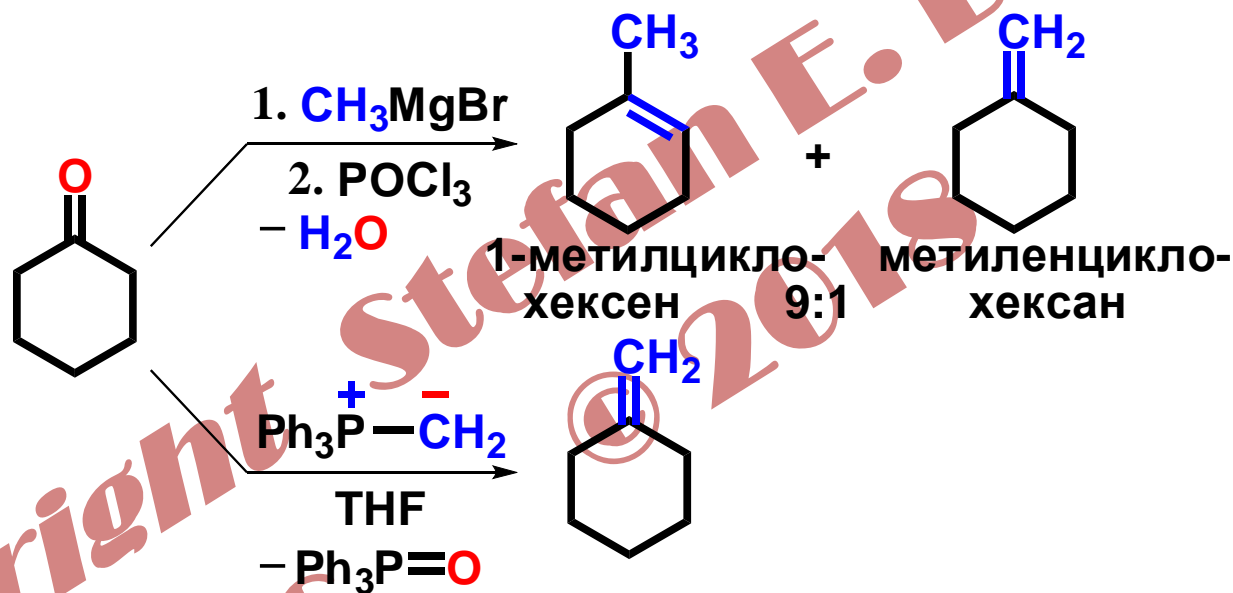
Трифенилфосфорен илид се синтезира от трифенилфосфин, който се алкилира с халогеноалкан по S_N2 , в примера до трифенилфосфониев бромид. Получената с висок добив (P е добър нуклеофил) сол се депротонира с бутиллитий и илидът се използва *in situ*.

Механизмът включва различни пътища за първоначалната стъпка, в зависимост от структурата на реактантите и условията. Един от тях е циклоприсъединяване (а, както в Дилс-Алдер) до четири-членна циклена междинна структура в оксафосфетан. Предполага се също образуване на диполярен интермедиат (б), наречен бетаин. Интермедиатът се разпада спонтанно до продуктите.

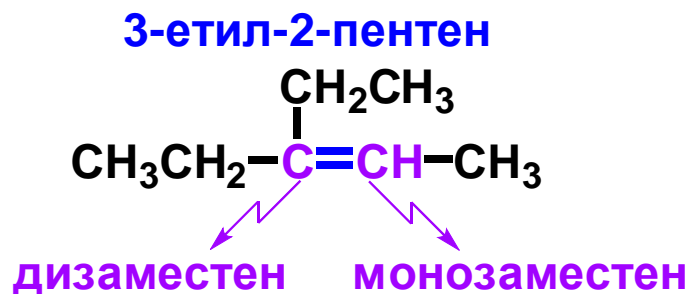

Реакцията на Витиг е твърде обща – до моно-, ди- и тризаместени алкени. Нейната ценност се състои също в сигурността на предсказаната структура на крайния алкен. **Новата C=C връзка в продукта е винаги точно където е била C=O в реактанта** (няма изомеризация, освен *цис-* / *транс*).

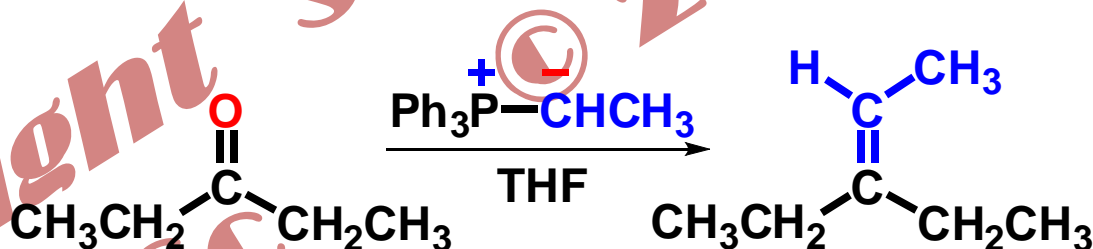
Задача за избор на реагенти:

Как да синтезираме 3-етил-2-пентен по реакцията на Витиг?

Анализираме структурата като **помним:** в реакцията кислородният атом от $\text{C}=\text{O}$ се заменя с $=\text{CR}_2$ от илида. Фосфорни илиди се синтезират по-успешно по $\text{S}_{\text{N}}2$ с първичен алкилхалогенид – типичен илид е първичният $\text{Ph}_3\text{P}=\text{CHR}$.

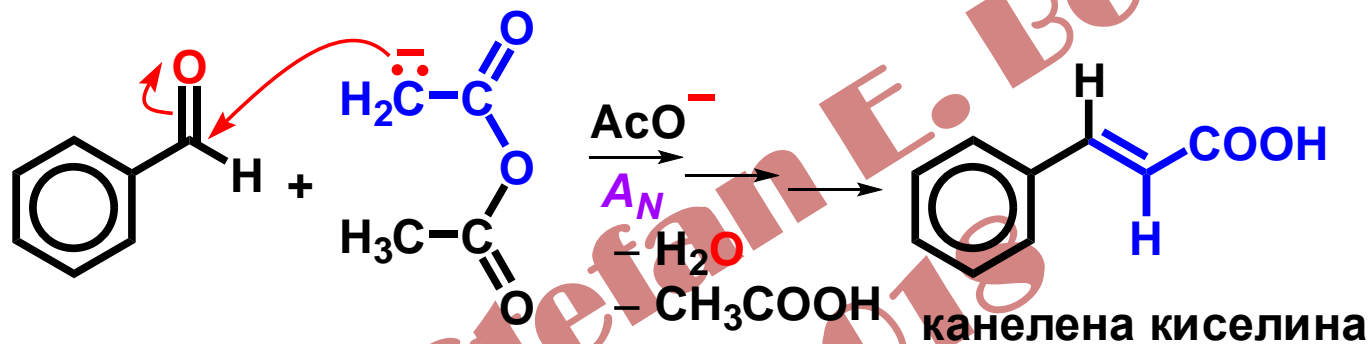
Следователно, илидът ще внедри монозаместения C атом, а дизаместеният въглероден атом от двойната връзка е бил в карбонилната група на кетона. Синтоните са:

За синтеза са необходими 3-пентанон, етилбромид, трифенилфосфин и бутиллитий.

Реакция на Перкин

Тя е нуклеофилно присъединяване на карбанион, получен от оцетен анхидрид, (механизъм в Тема 24) към ароматен алдеhid, последвано от елиминиране на вода и оцетна киселина.

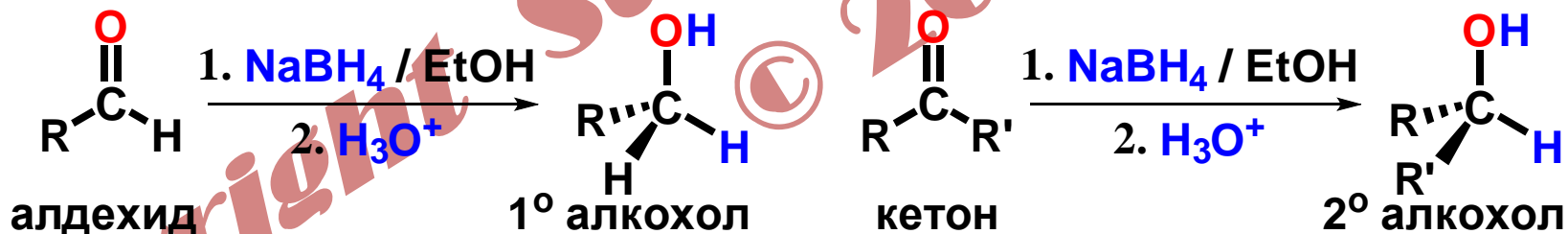
В оригиналната версия реакцията дава канелена киселина.

Редукция с метални хидриди

Нуклеофилна атака от хидриден йон «гол H^- » е почти непозната реакция (хидридът в NaNH реагира само като основа поради много висока плътност на отрицателния заряд).

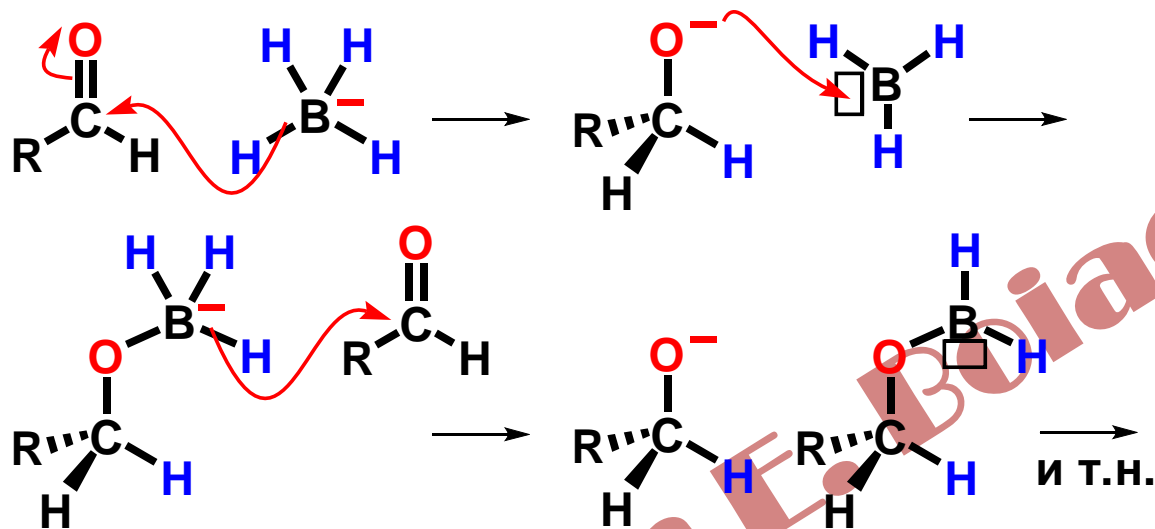
Най-популярните комплексни метални хидриди са LiAlH_4 и NaBH_4 . Литиевоалуминиевият хидрид е много мощен редуктор в сравнение с натриевия борохидрид поради по-слабата Al-H връзка в сравнение с B-H и редуцира редица други ФГ.

За редукция на алдехиди и кетони е достатъчен по-мекият NaBH_4 в алкохолна или водна среда.

Механизмите на редукция с LiAlH_4 и NaBH_4 не са елементарни. Те се описват като “хидриден пренос”, но бъдете внимателни! – да не се смесва тетраедричният комплексен йон, BH_4^- , със самия хидриден йон, H^- .

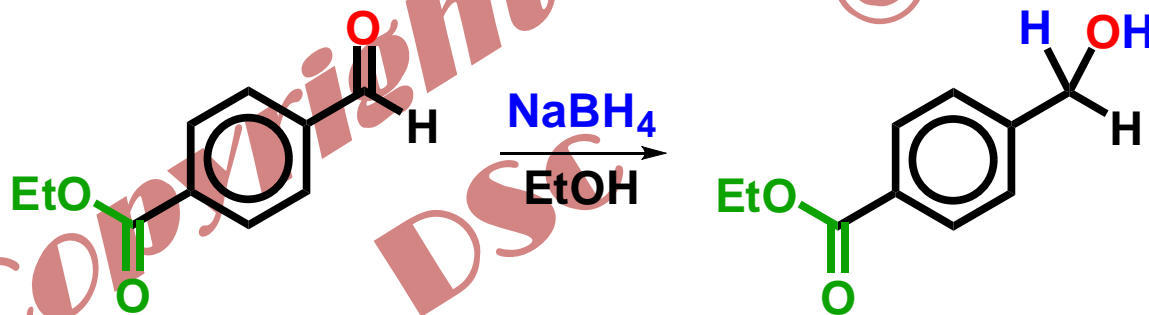
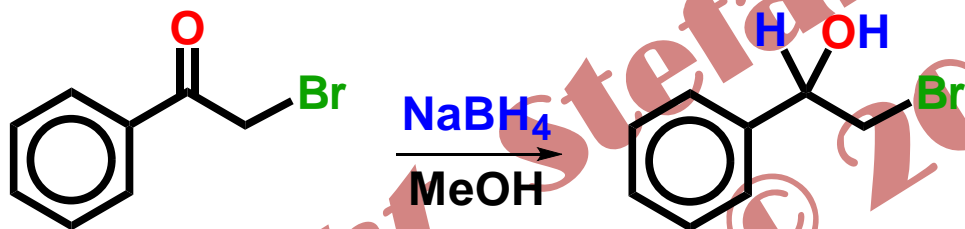
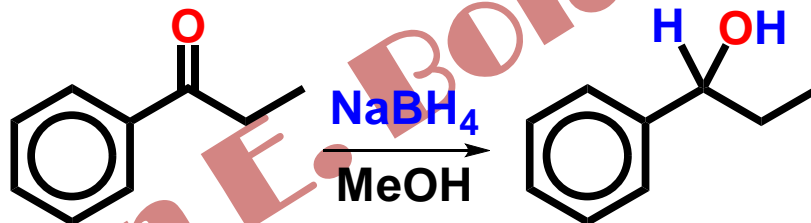
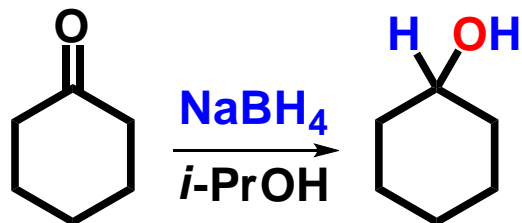
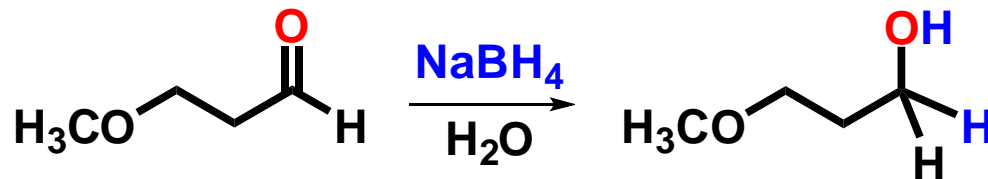

Хидридният трансфер от BH_4^- отнема двойка електрони за образуване на $\text{C}-\text{H}$ връзка с карбонилния въглерод. Временно се формира (вероятно, несамостоятелен) електронно-дефицитен BH_3 , който се стабилизира от подадена от оксоаниона електронна двойка. Процесът на пренос на водороден атом заедно с двойка e^- може да продължи към втора молекула субстрат. На практика реакцията не е толкова ефективна, че да се оползотворят всичките 4 H в NaBH_4 . Той е сравнително евтин реагент и се прилага в излишък, обикновено в алкохолен разтворител.

«Хидриден трансфер», и в биохимията, е пренос на водороден атом заедно с двойка електрони – ефективно H^- .

Примери за редукция с натриев борохидрид:

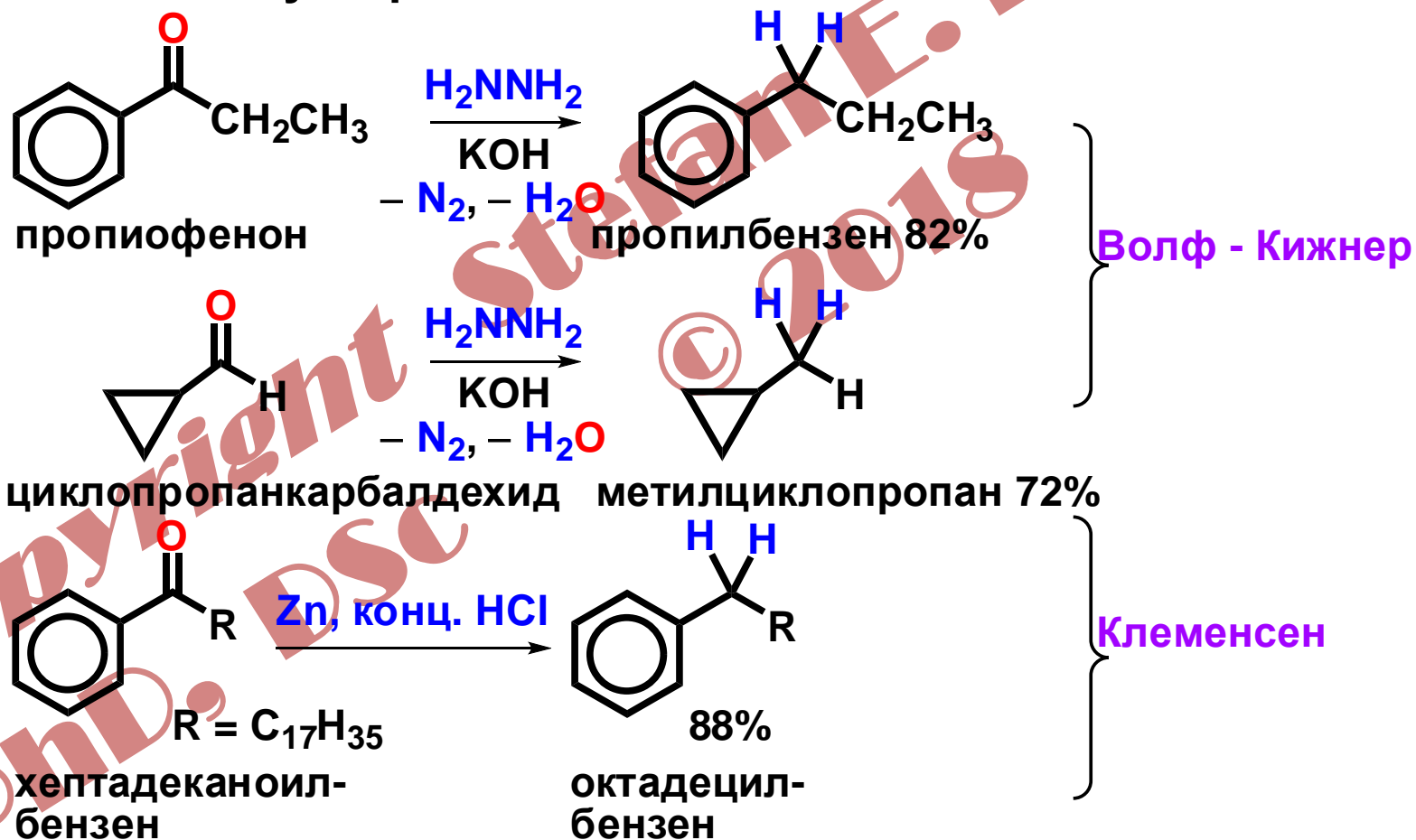

Селективност, която не е осъществима с LiAlH_4 .

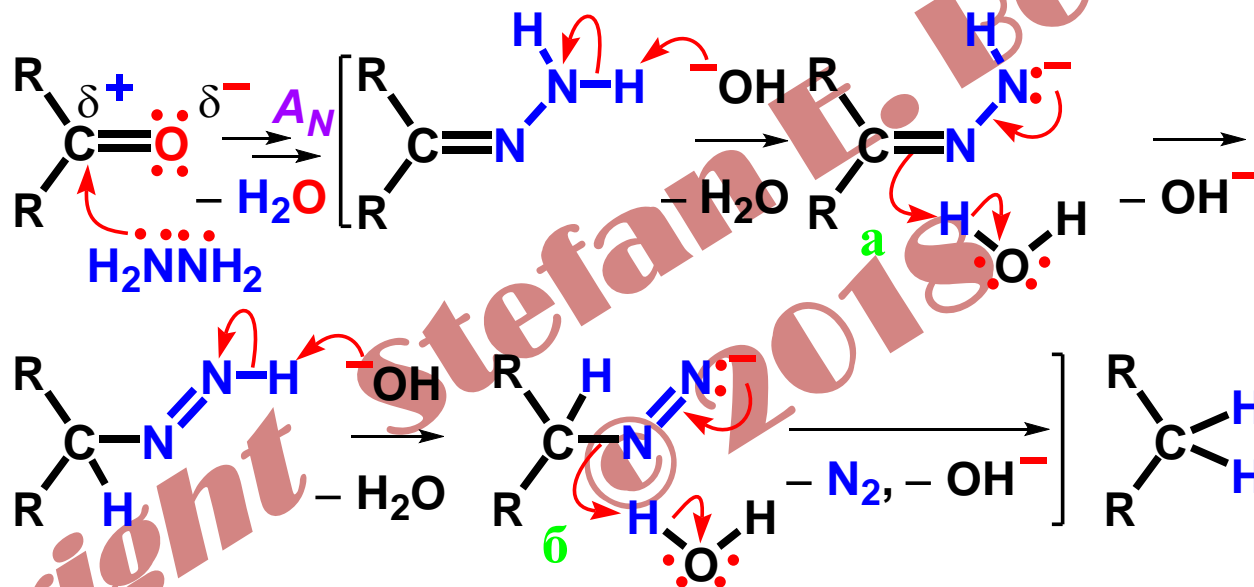
α,β -Ненаситени кетони се редуцират с LiAlH_4 до алилови алкохоли; двойната $\text{C}=\text{C}$ връзка не се засяга.

Редукция по Волф-Кижнер

Полезно използване на A_N на хидразин към алдехид или кетон в присъствие на KOH е в редукцията по Волф-Кижнер. Методът е общ за превръщане на алдехид или кетон в алкан ($R_2C=O \rightarrow R_2CH_2$) и има предимство пред класическата редукция по Клеменсен, която не може да се приложи към чувствителни към киселина субстрати.

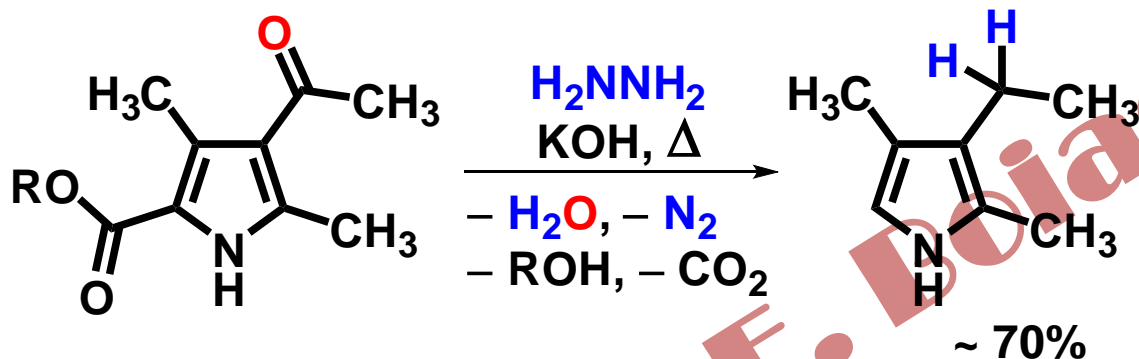

Същността в механизма е междинно образуване на **хидразон** ($R_2C=NNH_2$), следвано от основно-катализирана миграция на двойната връзка чрез депротониране / протониране, второ депротониране / протониране заедно със загуба на N_2 .

В някои текстове, хидразониевите аниони **a** и **b** се представят с гранична карбанионна структура ($^-$ върху C), която се протонира от вода или присъстващ алкохол.

Приложение на редукцията по Волф-Кижнер в собствени изследвания:

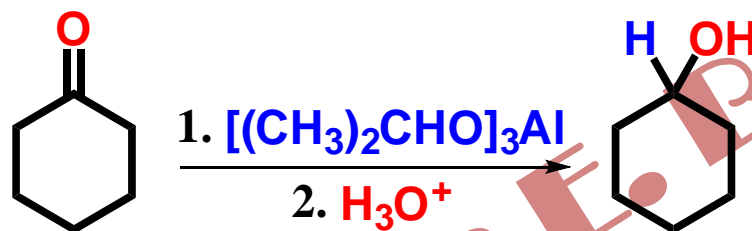

Отбележете: три трансформации в една колба!

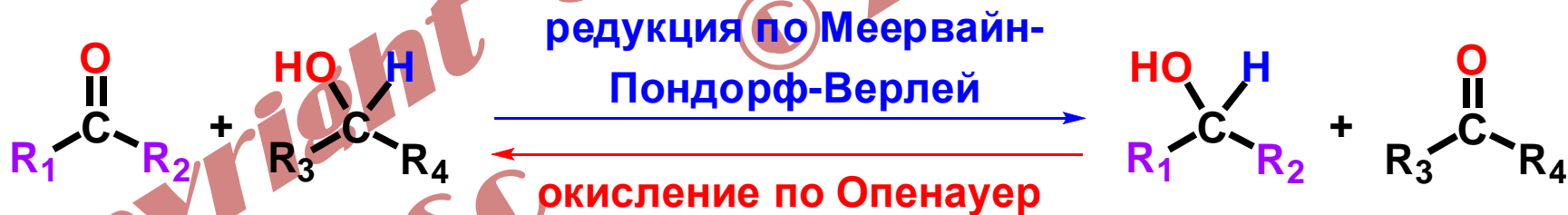
- хидролиза на естер;
- декарбоксилиране на ароматна карбоксилна киселина;
- редукция на кетон до алкилова група.

Редукция по Меервайн-Пондорф-Верлей

Реакцията е редукция на кетон до вторичен алкохол с излишък алуминиев триизопророксид. Тя има висока хемоселективност и използва евтин, екологично “чист” редуктор.

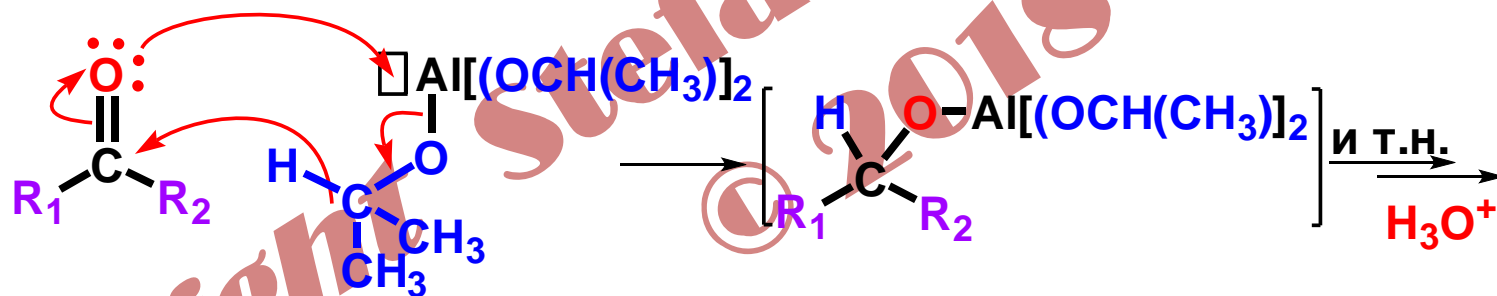
В нейната същност е обмен на окислителното състояние на карбонилна група в субстрата / продукта и в лиганда на алуминия ($\text{R}_3\text{R}_4\text{CHOH}$).

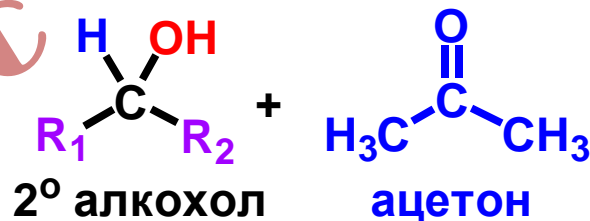
Обратната реакция се нарича **окисление по Опенауер**.

Механизмът се счита за по-сложен от показания. Реакцията преминава през каталитичен цикъл включващ шест-членно преходно състояние в тетракоординиран Al – четвъртият лиганд е кетонът, който се редуцира.

В опростено представения механизъм се извършва **пренос на хидрид от изопропиловата група към карбонилната, заедно с освобождаване на ацетон.**

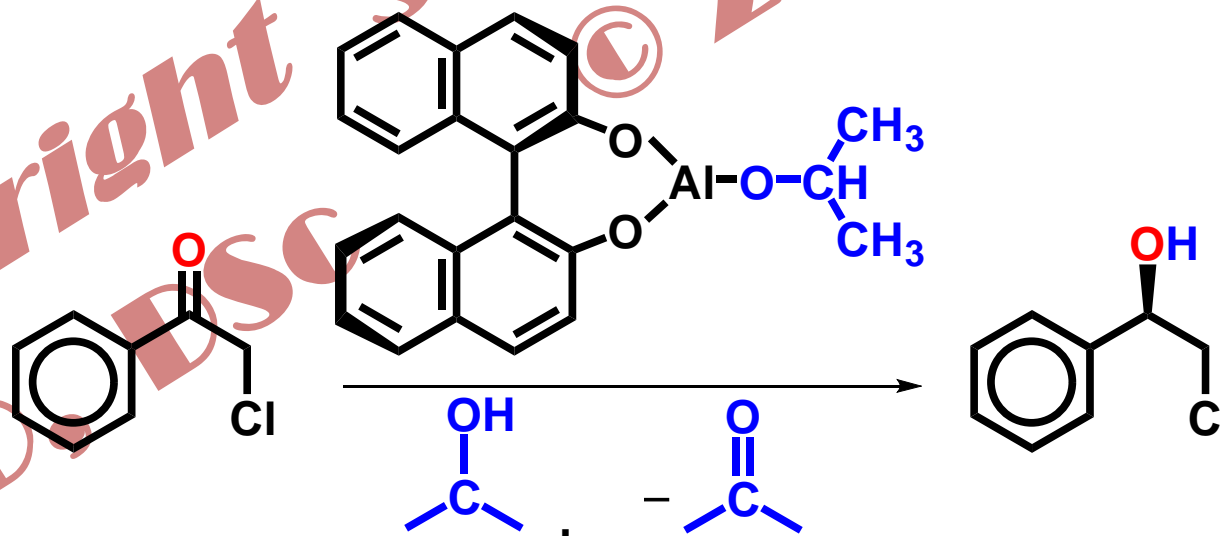
кетон   алуминиев триизопроксид

Редукция с алуминиев алкоксид

Редукцията по Меервайн-Пондорф-Верлей е типичният пример за редукция с алуминиев алкоксид. Меервайн и Верлей, независимо един от друг 1925 г., са използвали разтвор на алуминиев триетоксид в етанол за редукция на алдехиди до съответните първични алкохоли. Пондорф е приложил реакцията към кетони и е въвел алуминиев триизопропоксид.

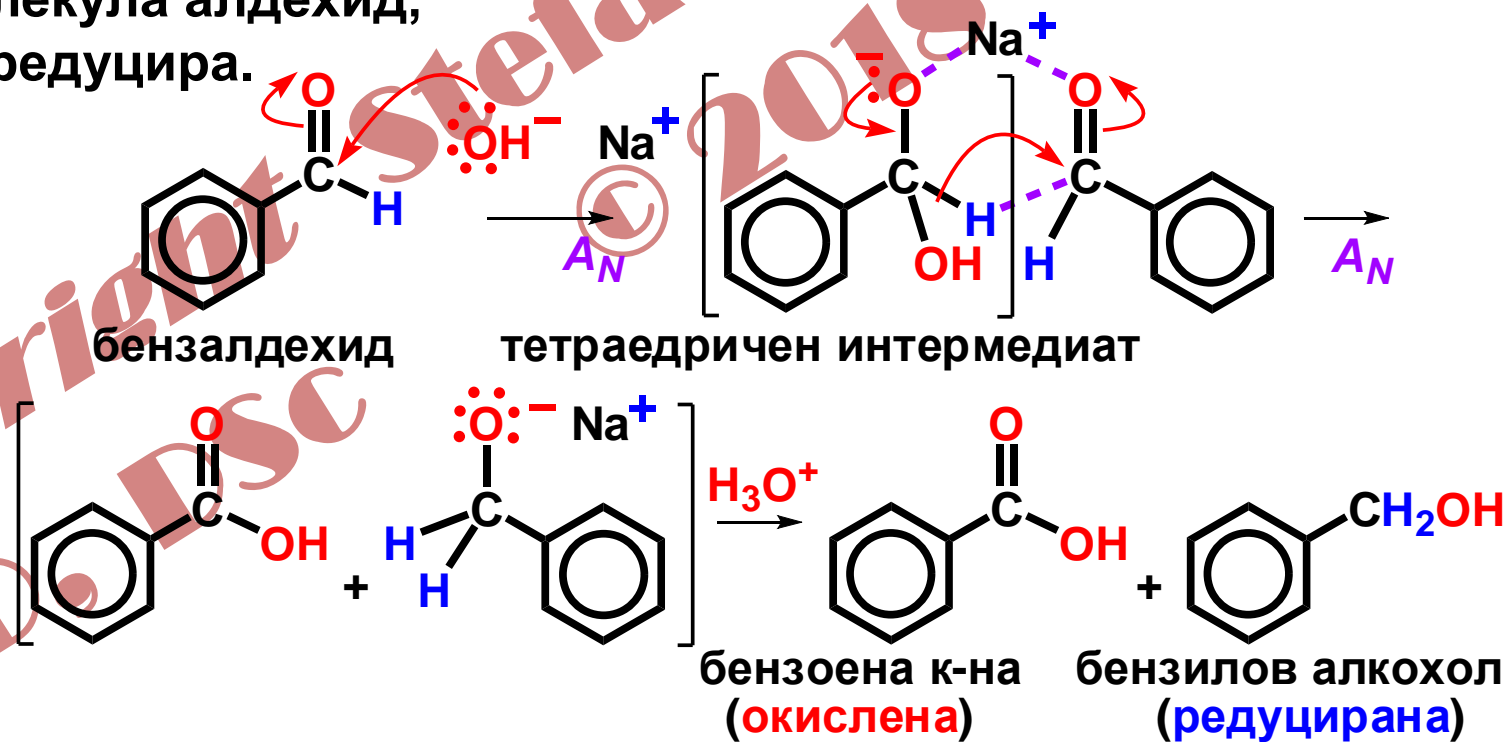
С използване на енантиомерно чисти алкохоли като лиганди на алуминия се осъществява стереоселективна (енантиоселективна) редукция, както в показания пример за производно от 1,1'-би-2-нафтол.

Реакция на Каницаро

Реакция на диспропорциониране на две молекули алдеhid, който не съдържа α -H атоми (напр. мравчен алдеhid, бензалдеhid и др.), в присъствие на конц. NaOH / H₂O. За разлика от другите A_N реакции, механизмът на Каницаровата реакция включва тетраедричен интермедиат, от който се отстранява хидрид (всъщност – окисление, отдаване на двойка e⁻) (в останалите A_N водород и алкилова група не напускат!). Хидридът, като нуклеофил в хелатно преходно състояние, се присъединява към втора молекула алдеhid, която се редуцира.

Реакцията на Каницаро няма голямо синтетично значение, но е забележителна с механизма си. Той наподобява редица биохимични редукции.

Един от най-важните редуктори в живите клетки е NADH (НАДН, никотинамид адениндинуклеотид в редуцирана форма, Тема 42). Този коензим пренася «хидриден йон, H^- » до кето група, напр. в пируват. Пируватът се редуцира до лактат, а коензимът се окислява до NAD^+ (НАД⁺).

Copyright
PhD, DSC

Stefan K. Poianjov,
© 2018

Окисление на алдехиди

Алдехидите и кетоните се държат много различно към окислителите. **Запомнете, алдехидите имат много нисък стандартен електроден потенциал: $-0.03V$ за воден $HCHO$, което означава, че този алдехид е електрохимично по-добър редуктор от H_2 газ с $0.00V$.**

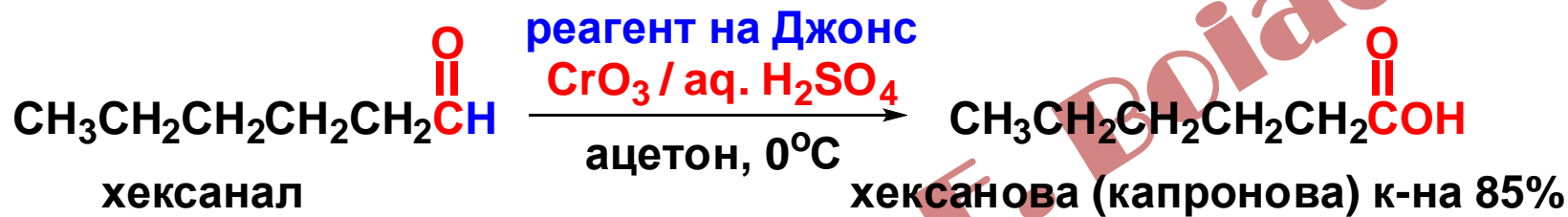
Алдехидите се окисляват много леко до карбоксилни киселини, дори при стоене на въздуха; кетоните се окисляват много по-трудно, дори са устойчиви на слаби окислителни.

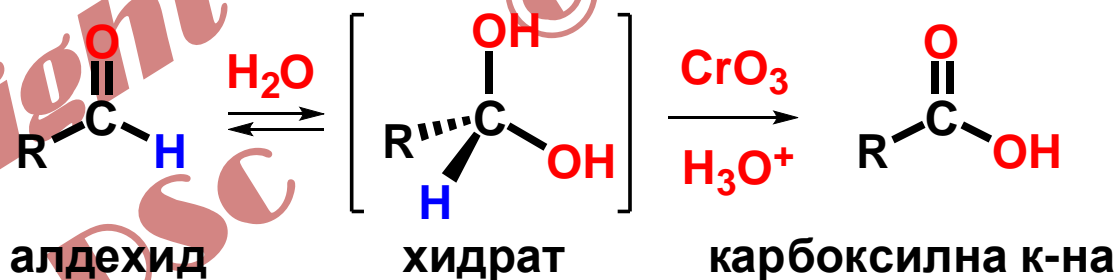
Твърде много на брой са окислителите, които могат да окислят един алдехид.

(Затова е невъобразима глупост кандидат-студент да окислява първичен алкохол до алдехид с $KMnO_4$ – реакцията никога няма да спре до там.)

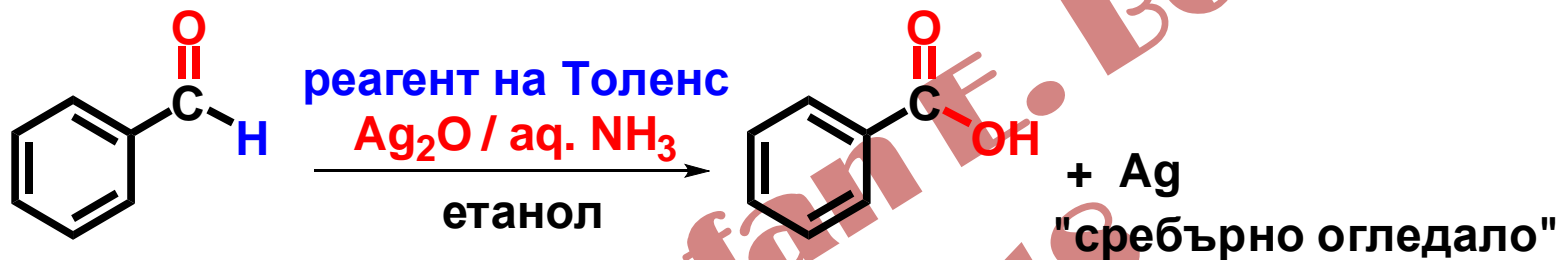
Силен окислител, като **реактив на Джонс** (разтвор на CrO_3 в разредена H_2SO_4 и ацетон, или дихромат $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$) може да се приложи когато в молекулата няма други чувствителни към окисление групи.

Реакцията преминава през междинен хидрат, 1,1-диол, образуван в обратима стъпка. Следва типично, необратимо окисление на първичен или вторичен алкохол до карбоксилна киселина.

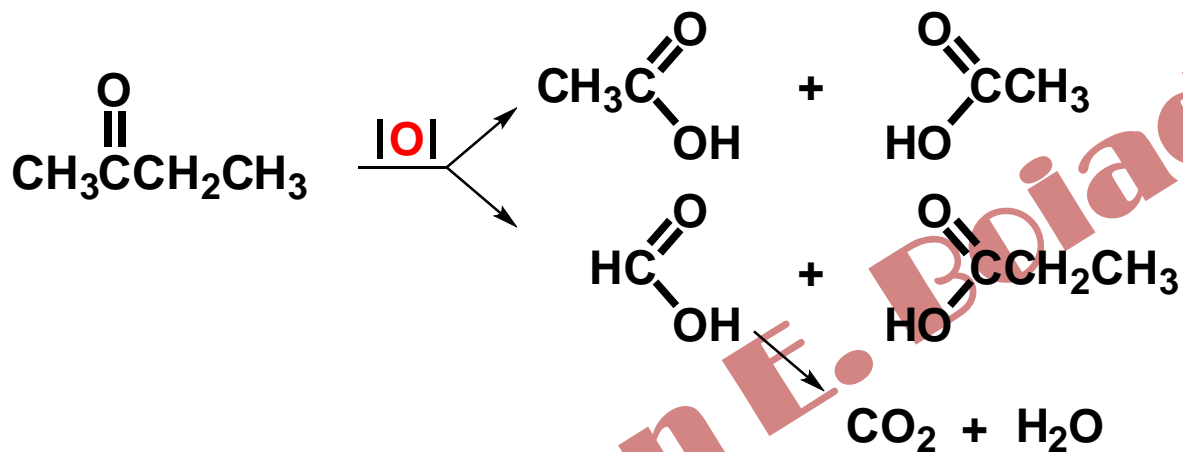
Познати са Ви окислителните свойства на реактив на Толенс (диаминосребърен хидроксид), реактив на Фелинг (Cu(II) комплекс с K,Na-тартарат) и реактив на Бенедикт (Cu(II) комплекс с цитрат). Всички те окисляват в алкална среда алдехиди и по-важното – редуциращи захари.

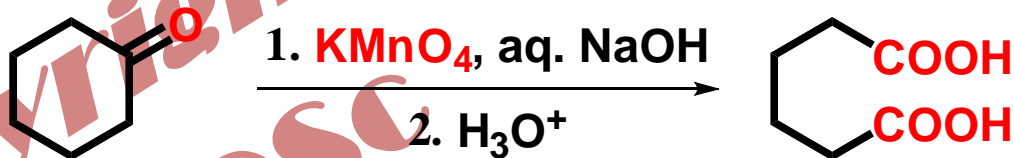
Положителен тест на Фелинг за глюкоза в урина (индикация за диабет) дава оранжево до кафяво оцветяване.

Copyright © 2019
PhD, DSC

Окисление на кетони

Окислението на кетони става с енергични окислители, които предизвикват разкъсване на веригата до смес карбоксилни киселини.

циклохексанон

хександикарбоксилна к-на, **адипинова к-на**
(терминалните локанти 1,6- не се указват)

***Copyright* Stefan E. Boiadjev, PhD**
© 2018